

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra rostlinné výroby



**Historie, vývoj a perspektivy zemědělství podporovaného
komunitou.**

Bakalářská práce

Autor práce: Matěj Satranský

Vedoucí práce: Ing. Perla Kuchtová, Ph.D.

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Historie, vývoj a perspektivy zemědělství podporovaného komunitou." jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval především své vedoucí Ing. Perle Kuchtové Ph.D. za odborné vedení, velmi užitečné rady a pomoc při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji Míle Hilgertové a Luděkovi Hochmalovi za poskytnuté informace o jednotlivých podnicích.

Historie, vývoj a perspektivy zemědělství podporovaného komunitou

Souhrn:

Ve druhé polovině 20. stol. se jako odpověď na rostoucí intenzitu produkce v industriálním zemědělství, a s tím spojené problémy, začaly rozšiřovat systémy udržitelného hospodaření (např. ekologické zemědělství) a také systémy alternativní distribuce potravin spojené s udržitelným zemědělstvím, jako je komunitou podporované zemědělství (KPZ).

Komunitou podporované zemědělství se prvně objevilo v 60. letech v Japonsku, pod označením „Teikei“. O několik let později se tato forma hospodaření začala vyskytovat i v Evropě (Německo, Švýcarsko), odkud se následně rozšířila do USA.

Podstatou zemědělství podporovaného komunitou je vytvoření oboustranného závazku mezi producentem a spotřebitelem. Producent se zavazuje k pravidelné dodávce produkce a spotřebitel se naopak zavazuje k pravidelnému odběru. Henderson et Van En (2007) uvádějí, že díky tomu má producent zajištěn odbyt v delším časovém horizontu a spotřebitel přístup k pravidelným dodávkám čerstvých lokálních potravin vyprodukovaných v udržitelném systému hospodaření. Zemědělství podporované komunitou může nabývat různých forem a konceptů, v rámci kterých záleží především na dialogu mezi všemi zúčastněnými.

Cílem studie bylo posoudit perspektivy komunitního systému sdílení produkce při koexistenci s konvenčními podniky, specializovanými na stejný sortiment tržní produkce.

Z literární rešerše vyplývá, že ve většině zemí, kde se vyskytuje tato forma hospodaření, díky narůstajícímu zájmu spotřebitelů o lokální produkci z udržitelných systémů hospodaření roste počet podobně zaměřených podniků s různou strukturou sdílení.

Výsledky dotazníkového průzkumu (který je součástí studie) poukazují mimo jiné na relativně významný zájem spotřebitelů o vytvoření závazku pro pravidelný odběr od místního farmáře a ukazují, jaké motivy nejčastěji vedou zákazníky k zájmu o tuto formu odběru zboží. Dá se tedy předpokládat, že při stávajících podmínkách tržního uspořádání a preferencích různých skupin spotřebitelů je zde poměrně velký potenciál pro zapojování nových spotřebitelů do takovýchto konceptů produkce a distribuce potravin.

Klíčová slova: zemědělství podporované komunitou, zahradní plodiny, udržitelnost, potravinová bezpečnost, družstevnictví, sdílené farmy

History, development and perspectives of agriculture supported by the community.

Summary:

In the second half of the 20th century in response to the growing intensity of industrial agriculture and the associated problems, systems for sustainable farming (eg. organic farming) began spreading, and also formed an alternative food distribution systems related to sustainable agriculture, such as community-supported agriculture (CSA).

Community-supported agriculture first appeared in the 60s in Japan under the name "Teikei". A few years later, this form of management began to occur in Europe (Germany, Switzerland) from where they were subsequently imported into the United States.

The basis of community-supported agriculture is to create a mutual commitment between the producer and the consumer. Producer undertakes to deliver regularly the production and the consumer committees to regular withdrawal. Henderson et Van En (2007) argue that because of this the producer has secured sales in the long term and consumer has access to regular supplies of fresh local food produced in a sustainable farming system. Community supported agriculture can take different forms and concepts, which mainly depends on dialogue between all parties.

The aim of the study was to assess the prospects of production sharing community in coexistence with conventional businesses specializing in the same range of market production.

The literature review shows that in most countries where it occurs this form of farming, thanks to growing consumer interest in local production of sustainable farming systems the number of like-minded companies with different structures of sharing grows.

Results of a survey (which is part of the study) indicate relatively significant consumer interest in creating a commitment for regular purchase from a local farmer and show most common customer's motives for this withdrawal of production. It is therefore conceivable that, in the current market conditions and according to the preference of different customer groups, there is quite a big potential for connecting new consumers into such concepts of food production and distribution.

Keywords: community supported agriculture, garden crops, sustainability, food security, cooperatives, shared farms.

OBSAH

1.	ÚVOD	8
2.	CÍL PRÁCE.....	9
3.	ZEMĚDĚLSTVÍ PODPOROVANÉ KOMUNITOU.....	10
3.1.	POJEM KOMUNITOU PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ.....	10
3.2.	FUNGOVÁNÍ KOMUNITOU PODPOROVANÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ.....	10
3.3.	NEJČASTĚJŠÍ PRINCIPY PRODUKCE V ZEMĚDĚLSTVÍ PODPOROVANÉM KOMUNITOU (UDRŽITELNÉ ZEMĚDĚLSTVÍ).....	14
3.3.1.	Ekologické zemědělství	14
3.3.2.	Biodynamické zemědělství	16
3.4.	HISTORIE A FUNGOVÁNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ PODPOROVANÉHO KOMUNITOU V JEDNOTLIVÝCH STÁTECH.....	17
3.4.1.	Japonsko	18
3.4.2.	Amerika.....	19
3.4.2.1.	Spojené státy americké.....	19
3.4.2.2.	Kuba.....	20
3.4.3.	Evropa	20
3.4.3.1.	Švýcarsko	21
3.4.3.2.	Francie.....	22
3.4.3.3.	Velká Británie	22
3.4.3.4.	Německo	22
3.4.3.5.	Itálie	23
3.4.3.6.	Česká Republika	24
3.5.	TYPY ZEMĚDĚLSTVÍ PODPOROVANÉHO KOMUNITOU	24
3.5.1.	Členské/sdílené farmy	25
3.5.2.	„Bedýnkový“ systém.....	26
3.6.	DALŠÍ MOŽNÉ CESTY K DISTRIBUCI LOKÁLNÍCH POTRAVIN.....	27
3.6.1.	Dodávkový systém/komerční “bedýnkový“ systém	28
3.6.2.	Farmářské trhy	28
3.7.	MOŽNOST VYUŽITÍ DOTACÍ V KOMUNITOU PODPOROVANÉM ZEMĚDĚLSTVÍ	29
4.	METODIKA	31
4.1.	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	31

4.2.	CHARAKTERISTIKA PODNIKŮ	31
5.	KPZ - SPECIÁLNÍ ČÁST.....	32
5.1.	SROVNÁNÍ KONKRÉTNÍCH PODNIKŮ	32
5.1.1.	„Bedýnkový“ systém Třtice (Matěj Satranský, IČO: 03818233)	33
5.1.2.	Sdílená farma (KomPot)	36
5.1.3.	Porovnání podniků KPZ: Třtice a KomPot.....	37
5.1.4.	Konvenční podnik s produkcí zeleniny (Luděk Hochmal)	38
5.1.5.	Porovnání konvenčního podniku s KPZ	39
6.	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	40
7.	DISKUZE.....	48
8.	ZÁVĚR.....	50
9.	SEZNAM ZKRATEK	51
10.	POUŽITÁ LITERATURA.....	52
11.	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	56
12.	PŘÍLOHA	58

1. Úvod

Komunitou podporované zemědělství je poměrně mladá forma produkce a následné distribuce potravin. První zmínky o tomto systému hospodaření pochází ze šedesátých let 20. století z Japonska. O několik let později se tento systém začal rozvíjet i v Evropě, odkud byly tyto myšlenky posléze dovezeny do Ameriky. Princip komunitou podporovaného zemědělství spočívá v oboustranném závazku mezi producentem a spotřebitelem spojeného se sdílením rizik výroby potravin. Tento systém produkce a distribuce vznikl ve světě převážně jako reakce na stále rostoucí produkci potravin z konvenčního způsobu hospodaření, které se jeví jako dlouhodobě neudržitelné a způsobující mnohé environmentální problémy.

Producenti zapojení do komunitou podporovaného zemědělství ve většině případů hospodaří podle principů ekologického, či biodynamického zemědělství, čímž přispívají k ekologické udržitelnosti zemědělství.

2. Cíl práce

Cílem práce je zpracovat relevantní srovnávací kritickou studii o historických souvislostech a příčinách vzniku rozdílných přístupů k zahradnické a zemědělské produkci, včetně možných perspektiv hospodářských jednotek typu komunitních zahrad a zemědělských podniků "malých forem" funkčních především v socio-ekonomických podmínkách Evropy.

Významným prvkem studie bude porovnání možností kompetice a koexistence s konvenčními přístupy k zemědělské produkci v rámci společné zemědělské politiky ES, s přihlédnutím k efektivitě produkce ve vztahu k vývoji dotačních systémů.

3. Zemědělství podporované komunitou

3.1. Pojem komunitou podporované zemědělství

Pro termín komunitou podporované zemědělství neexistuje jednotná definice. (Hayes et Milánkovics, 2001) vysvětlují termín komunitou podporované zemědělství jako přístup k zemědělské činnosti, který se snaží vybudovat přímou vazbu mezi producenty a spotřebiteli a zajistit větší hospodářskou stabilitu a udržitelnost zemědělství.

Dále uvádějí, že komunitou podporované zemědělství se nebere jako pevně nastavený systém, ale spíše ho můžeme chápat jako přístup k zemědělství a především k uvádění zemědělských produktů na trh, přičemž výrobci a spotřebitelé bývají sdruženi v asociacích, které jsou prospěšné všem zúčastněným (Hayes et Milánkovics, 2001). Specifičtější pohled na věc má Worden (2004) který uvádí, že komunitou podporované zemědělství je alternativní model zemědělství, ve kterém se spotřebitelé stanou "členy" farmy a na základě dohody mají posléze nárok na podíl ze sklizně (Worden, 2004). Dohoda může být jak písemná, tak i ústní, záleží jen na domluvě mezi účastníky. Cílem této dohody je naplnění ročního rozpočtu farmy a to tedy buď pomocí jedné nebo více částek (Lamb, 1994). Avšak, jak uvádí Hinrichs (2000), to, že se zákazník zaváže k odběru zboží a až do konce sezóny přesně neví jaké množství a druhy produktů skutečně obdrží, vyžaduje určitou míru důvěry.

Henderson et Van En (2007) popisují tento systém jednoduchou rovnicí:

producent + spotřebitel + oboustranný závazek = komunitou podporované zemědělství

Oproti silným konvenčním trendům potravinového systému, můžeme zemědělství podporované komunitou tedy chápat jako lokální produkci potravin, kde do určité míry spotřebitel s producentem sdílí rizika hospodaření. KPZ navíc přispívá k vybudování komunity a vzdělávání členů v oblasti zemědělské produkce (Feagan et Henderson, 2009).

3.2. Fungování komunitou podporovaného zemědělství

Zemědělství podporované komunitou může svým členům nabídnout sezónní čerstvé produkty za rozumné ceny (ve většině případů vyrobené v ekologicky udržitelných systémech hospodaření). Dále umožňuje přímý kontakt s farmářem, který jejich produkty vyrábí, nebo vybudování sociálních vazeb mezi odebírajícími členy a farmářem (Tegtmeier et Duffy, 2005).

V systému komunitou podporovaného zemědělství, se klade velký důraz hlavně na lokálnost, sezónnost a solidaritu, neboť tento systém je založen na partnerství mezi farmářem a

spotřebitelem. Sedlák obstarává produkci pro spotřebitele a spotřebitel naopak pro producenta zajišťuje pravidelný odbyt zboží za rozumnou cenu (Kettnerová et Valeška, 2012).

Aby mohlo komunitou podporované zemědělství fungovat, podotýká Galt (2013), že takto fungující podnik by měl stát na třech pomyslných pilířích, kterými myslíme:

1. ochotu spotřebitelů vytvořit závazek s výhodami i riziky zemědělství
2. závazek trvající celou sezónu
3. přiměřenou cenu

Brunori et al. (2012) napsali, že zemědělství podporované komunitou by mělo splňovat tyto principy:

- správné osevní postupy a dodržování ekologických zásad produkce
- dobrá logistika
- podpora pro malé zemědělské podniky specializující se na přímý prodej
- pravidelnost produkce
- méně obalového materiálu
- sociální kontrola kvality prostřednictvím sdílených informací a dialogu s producenty
- podpora, důvěra a spolupráce v rámci komunity

Chai et al. (2014) uvádějí, že na komunitou podporovaném zemědělství je velkým přínosem právě to, že popularizuje ekologické principy produkce, které se tím dostávají do povědomí čím dál více lidí. Dále je pro obě strany výhodná domluva na ceně, která se utváří přímo na míru dané komunity a není nutné stanovit ji pasivně (Chai et al., 2014). Avšak v některých případech musí spotřebitelé počítat s vyšší cenou a nižší možností volby rozmanitosti produktů, než by tomu bylo v běžném obchodě (Hayden et Buck, 2012) (ačkoliv ani jedno nemusí být pravidlem). Zemědělci by měli velmi rychle zjistit, kolik peněz potřebují k uhrazení nákladů na chod farmy a kolik na svou mzdu. Při tvorbě ceny by měli být opatrní, protože když bude cena přemrštěná, zákazníci se další sezónu již nepřihlásí a hledání nových odběratelů bude komplikované. Neuerburg et Padel (1994) konstatují: „Zákazníka je jednodušší udržet, než znovu získat.“. Na druhou stranu musí cena být taková, aby zemědělec nemusel chod farmy dotovat ze svých peněz (Hinrichs, 2000)

V případě jednorázové platby člen komunitou podporovaného zemědělství platí za svůj podíl ze sklizně zpravidla během podzimu či na jaře, což farmáři umožňuje mít finanční kapitál potřebný k provozu farmy pro následující sezónu. Podílníci/členové podniku spolu s farmářem

do jisté míry sdílí rizika hospodaření (nepřízeň počasí, živelné katastrofy, nemoc apod.) a při snížené produkci solidárně přijmou menší množství zboží (Brehm et Eisenhauer, 2008).

Nejvíce zastoupený produkt podniků hospodařících v systému komunitou podporovaného zemědělství je zelenina. Ovšem i ostatní produkty mohou být pomocí tohoto systému také velmi dobře distribuovány (například maso a masné výrobky, mléko, med, ovoce, ovocné mošty a mnoho dalších)(Cone et Myhre, 2000).

Pro spotřebitele existuje celá řada důvodů, proč nakupovat lokální potraviny od farmářů (ať už se jedná o jakýkoliv typ podniku). Místní jídlo je čerstvější, díky čemuž zpravidla bývá i chutnější. Velkou ekonomickou výhodou je to, že při nákupu lokální produkce není buď žádný, nebo je menší počet mezičlánků, přes které se produkt dostane k zákazníkovi. Díky tomu také může klesat konečná cena a růst množství peněz, které dostanou přímo zemědělci. Naopak méně peněz se utratí za fosilní paliva, které by jinak bylo nutné na přepravu (Harrison, 2008). Pro mnoho bylo zapojení se do KPZ (komunitou podporované zemědělství) vnímáno jako krok zpátky od intenzivní produkce potravin a cenili se na potravinách právě aspekty, jako jsou chuť, čerstvost, šetrný způsob výroby a také spojení mezi půdou a finálními produkty (Charles, 2011).

Důvody, proč se lidé rozhodli zapojit do systému komunitou podporovaného zemědělství, zkoumal dále Schnell (2013) a toto jsou nejčastější uváděné aspekty (seřazeno od nejčastěji uváděných odpovědí)

- Čerstvost, chuť a nutriční hodnoty
- Udržitelné zemědělství
- Znalost původu potravin
- Podpora místních zemědělců
- Osobní kontakt s farmářem
- Sezónnost
- Podpora zakládání drobných podniků
- Vytvoření komunity (Schnell, 2013)

Hayden et Buck (2012) zjistili, že lidé zapojeni do komunitou podporovaného zemědělství také věří, že navštěvování farmy je velice důležité a prospěšné pro jejich potomky (Hayden et Buck, 2012). Ve většině farem fungujících formou komunitního zemědělství platí to, že se snaží své členy sdružovat na různých akcích, což je zpravidla pro KPZ charakteristické (Ernst et Woods, 2013). Obecně lze říci, že spolupráce mezi zemědělcem a spotřebitelskou komunitou zvyšuje povědomí spotřebitele o výrobě potravin (jako je například sezónnost

potravin, osevní postupy atd.) a naopak zemědělec získává poznatky ohledně preferencí spotřebitelů (King, 2008).

Zemědělci se zapojují do zemědělství podporovaného komunitou hlavně kvůli větší bezpečnosti odbytu vyprodukovaného zboží. Dále také proto, že tento systém je velmi vhodný pro systém udržitelného hospodaření, kde se dbá na péči o půdu a životní prostředí, což odebírající členové preferují (Tegtmeier et Duffy, 2005), (Schnell, 2013).

Lass et al. (2003) ve svém výzkumu zaměřeném na komunitou podporované zemědělství zjistili, že zemědělci komunitních farem jsou většinou vysokoškolsky vzdělaní. Průměrná farma hospodaří na celkové rozloze kolem 15 akrů (6 ha), z čehož orná půda zaujímá v průměru 7 akrů (2,8 hektarů). Farmy ve valné většině případů (96%) produkují výrobky podle principů ekologického či biodynamického zemědělství (Lass et al., 2003).

Lokální producenti mají oproti velkým supermarketům mimo jiné výhodu i v tom, že mohou být odolnější vůči systémovým rizikům. Těmito riziky myslíme narušení kontinuity finančního systému, nedostatek paliv a energie, kolaps komunikace nebo dopravy, ale také rozšíření pandemie, či velké klimatické změny, které by, při nějakých větších změnách, často pro velké řetězce byli likvidační. Malé farmy, které svou produkci distribuují lokálně pro menší počet zákazníků, by teoreticky měli vydržet a fungovat déle. Naproti tomu, není ale supermarket tolik omezován například špatnou sklizní (způsobenou třeba povodněmi, či nepříznivým počasím) díky velkému množství dodavatelů z různých míst (Markussen et al., 2014).

Zemědělství podporované komunitou samozřejmě není pro každého a má nesporně i své slabé stránky. V některých letech může být sezóna kvůli nějakému faktoru (např. počasí) velice podprůměrná a zákazníci dostanou mnohem méně zboží, než kolik by si mohli za danou cenu nakoupit v normálním obchodě. Na druhé straně v nadprůměrné sezóně, kdy odebírající zákazníci dostanou každý týden velké množství produktů, se mohou cítit provinile, když zboží nestihnou spotřebovat a musí ho vyhodit. Nebo se může stát, že dostanou velké množství jim neznámých, nebo na přípravu složitých produktů, se kterými si pořádně neví rady (Tegtmeier et Duffy, 2005). Mezi další důvody, kvůli kterým se lidé nechtějí zapojit do komunit odebírajících lokální produkci je to, že některým lidem nevyhovuje sezónnost potravin. Také někomu nevyhovuje, že neví, co který týden bude bedýnka obsahovat, omezený rozsah produktů, nebo třeba to, že kvalita produkce může být nestálá (Brown et al., 2009).

Loughridge (2003) uvádí, že pro každou takovou komunitu, je pro překonání problémů nutno zkusit různé varianty chodu farmy, aby se zjistilo, co lidem v dané komunitě vyhovuje nejvíce a celý projekt by se podle toho mohl zařídit.

3.3. Nejčastější principy produkce v zemědělství podporovaném komunitou (udržitelné zemědělství)

Intenzivní zemědělství sice v posledním století výrazně zvýšilo výnosy, ale mimo tuto výhodu představuje závažné environmentální problémy. Udržitelné zemědělství by oproti tomu mělo v ideálním případě poskytovat dobré výnosy, ale s minimálními negativními dopady na ekosystém (Mäder et al., 2002).

Zemědělské podniky podporované komunitou, mají v naprosté většině tendence starat se o svou obhospodařovanou půdu dobře, podporovat biodiverzitu a obecně pečovat o ekosystém (Saltmarsh et al., 2011). Stejní autoři toto tvrzení ještě doplňují:

- 77% ze sledovaných farem zvýšilo rozmanitost sortimentu produkovaného na jejich pozemcích
- 61% přispělo k výskytu nových, volně žijících živočichů
- 56% se zvýšil objem půdy díky zásadám udržitelného hospodaření
- 55% plánuje zasadit na pozemku nové stromy a keře

Zatímco současné intenzivní zemědělství má za cíl co nejvyšší výnosy produkce na jednotku plochy a standardizované systémy a postupy při aplikaci minerálních hnojiv a přípravků na ochranu rostlin, což se projevuje na snižující se biodiverzitě. V současné době tvoří 90% světové produkce plodin pro potravinářské účely pouze 103 druhů (Šarapatka et Niggli, 2008).

Oba níže uvedené směry produkce potravin patří právě mezi takzvané udržitelné systémy hospodaření. Rigby et Cáceres (2001) uvádějí, že udržitelné hospodaření lze definovat jako takové, které je schopné si zachovat produktivitu a být užitečné pro společnost v dlouhodobém horizontu. Dále musí být šetrné k životnímu prostředí, šetřit finanční zdroje a být komerčně konkurenceschopné (Rigby et Cáceres, 2001).

3.3.1. Ekologické zemědělství

Šarapatka et Niggli (2008) popisují původ ekologické zemědělství následovně: „Ekologické zemědělství vzniklo jako reakce na negativní změny, které prodělalo zemědělství zejména po druhé světové válce“. Dle van Bruggena et al. (2016), lze definovat ekologické zemědělství jako ekologicky, ekonomicky a sociálně zodpovědný systém hospodaření, který poskytuje dodávku bezpečných a zdravých potravin, s co možná nejmenšími ztrátami živin a energie a s co nejmenším množstvím negativních dopadů (van Bruggen et al., 2016)

V anglicky mluvících zemích se o ekologickém zemědělství mluví jako o organickém (organic), v německy a francouzsky mluvících pak jako o zemědělství biologickém (biologisch, biologique) (Urban et Dvorský, 2014).

Ekologické zemědělství je koncept hospodaření, který byl vyvinutý koncem třicátých let a ve Velké Británii byl propagován například Sirem Albertem Howardem (1873-1947). Sir Howard se narodil v Anglii, kde také graduoval. Mezi léty 1905-1931 vedl zemědělské výzkumné ústavy v Indii a poté, co se natrvalo vrátil do Anglie, uplatnil své zemědělské zkušenosti a přispěl tím ke vzniku konceptu a filozofie ekologického zemědělství (Heckman, 2006). Jeho práce *An Agricultural Testament*, se stala „biblí“ ekologického zemědělství (Harrison, 2008). Dalším důležitým propagátorem ekologického zemědělství byla ve Velké Británii Lady Eve Balfour (1898-1990), která porovnávala ekologické a neekologické přístupy v hospodaření a pomohla popularizovat ekologické zemědělství především vydáním publikace *The Living Soil* (Heckman, 2006). Lady Balfour byla mimo jiné jedním ze zakladatelů organizace The Soil Association, založené v roce 1946 (Haines, 2001), která se až do dnešní doby zabývá produkcí potravin a udržitelným zemědělstvím ve Velké Británii.

Paul (2006) uvádí, že termín organic farming (organické zemědělství) byl zaveden odborníkem na zemědělství a zaměstnancem Oxford University Lordem Northbournem, který jej použil ve své knize *Look to the Land* a kterou publikoval v roce 1940 (Paull, 2006). Ekologické zemědělství je nejrozšířenější verze agroekologického přístupu k zemědělské produkci (Smaje, 2014) a jeho význam velice vzrostl v průběhu posledních dvaceti let, a to i včetně rozvojových zemí (van Bruggen et al., 2016).

Konečným produktem ekologického zemědělství je tzv. bioprodukt. Zákon 242/2000 Sb. definuje bioprodukt jako „jakoukoliv surovinu rostlinného nebo živočišného původu pocházející z ekofarmy, na kterou je vystaven platný certifikát. Jako bioprodukt lze certifikovat nejenom suroviny pro výrobu biopotravin, ale také zástavová zvířata, chovná zvířata nebo suroviny pro nepotravinářské využití.“. Kontrolní organizace zajišťující certifikaci ekologické zemědělství v České republice jsou: (uvedeno i s kódem kontrolní organizace, kterým se posléze bioprodukt označí na obalu) CZ-BIO-001 pro KEZ o.p.s., CZ-BIO-002 pro ABCERT AG, CZ-BIO-003 pro BOKONT CZ, s.r.o. a CZBIO-004 pro Bureau Veritas Czech Republic s.r.o. (www.eagri.cz).

Kromě kódu organizace, která provedla kontrolu, se na obalu uvádí, zda se jedná o produkci EU. Dále je možno uvádět zemi původu (pouze v případě, že 98% složek

zemědělského původu pochází z uvedené země). Tento údaj nevypovídá o tom, kde byla biopotravina zabalena či zpraována, ale odkud pochází.

Bioprodukty, či biopotraviny kontrolovány v České Republice se značí logem ČR (tzv. biozebra, obr.1) toto logo však negarantuje český původ biopotravin, ani neznačí žádný nadstandard nad předpisy EU pro ekologické zemědělství (Urban et Dvorský, 2014)

Obr. 1 Označení bioprodukce „biologo“: ČR („biozebra“) a EU („biolist“).



Zdroj: <http://www.biooo.cz/certifikaty/bio>

3.3.2. Biodynamické zemědělství

S pojmem biodynamické zemědělství je pevně spjato jméno Rudolf Steiner (1861-1925), o kterém Paull (2011b) uvádí, že byl rakouským filozofem a mystikem.

Rudolf Steiner v posledních letech svého života kritizoval směr a praxi s jakou se provozovalo tehdejší zemědělství, kde se začal klást velký důraz na používání a výrobu syntetických dusíkatých hnojiv. Steiner v roce 1924 poznamenal, že „V současné době, si lidé myslí, že rostlina prostě potřebuje k růstu určité množství dusíku a nezáleží na tom, jak je vyrobený, nebo odkud pochází“. V sérii osmi přednášek v Koberwitzu (dnes Kobierzyce, Polsko) představil základ pro alternativní zemědělství, které má podle Steinera „uzdravit zemi“. Tyto přednášky později vedly ke vzniku biodynamickému zemědělství (Paull, 2011a).

Podstata biodynamického zemědělství spočívá v tom, že vidíme farmu jako uzavřený systém, kde do půdy nepřidáváme nic, co z půdy nepochází. Ideální soběstačná farma hospodařící podle biodynamického zemědělství má tedy správný počet zvířat, jejichž hnůj spolu s kompostem postačí na udržení půdní úrodnosti (Loughridge, 2003)

Biodynamické zemědělství bylo prvním konceptem organického zemědělství, které mělo být alternativou k intenzivnímu zemědělství. Rozdíl mezi ekologickým a biodynamickým zemědělstvím je dán hlavně tím, že v biodynamickém systému hospodaření jde mimo jiné i o souvislosti s duchovní vědou antroposofií (Diver, 1999) a pojí spiritualitu, filozofii a vědecké poznatky (Loughridge, 2003)

Zemědělci hospodařící biodynamicky v některých případech používají velice nekonvenční, homeopatické metody, někdy hraničící s jevem označovaným jako bílá magie.

Jako příklad je uvedeno vaření slimáků a jejich následná aplikace na pole, což má ochránit plodiny před tímto druhem škůdce (Harrison, 2008). Zemědělci také sledují kosmické rytmy a podle nich přizpůsobují některé operace, jako je výsadba či sklizeň podle aktuální fáze měsíce. Tato opatření mají podporovat rovnováhu ekosystému a zvýšit kvalitu potravin (Loughridge, 2003)

V biodynamickém zemědělství je třeba dbát na správné začlenění plodin a hospodářských zvířat, dbát na recyklaci živin, udržovat půdní úrodnost a pečovat o zdraví a pohodu zvířat. Jedním z hlavních cílů biodynamického zemědělství je podobně jako u ostatních organicky hospodařících systému produkce chutnějších a nutričně kvalitnějších potravin než tomu je u zemědělství konvenčního. Při biodynamické produkci slouží k označení takto vyrobených potravin certifikační známka Demeter. Toto označování vzniklo již v roce 1928 a je to nejstarší označení ekologicky produkovaných potravin vůbec (Diver, 1999).

Obr. 2 Loga svazu Demeter



Zdroj: ¹<http://www.brandsoftheworld.com/>, ²<http://www.biooo.cz/certifikaty/demeter> (2016)

3.4. Historie a fungování zemědělství podporovaného komunitou v jednotlivých státech

Feagan et Henderson (2009) se domnívají, že koncept komunitou podporovaného zemědělství vznikl a posléze se rozšířil díky japonskému hnutí Teikei (japonská obdoba KPZ). Pilley (2001) naproti tomu shrnuje původ komunitou podporovaného zemědělství jinak. Uvádí, že tato myšlenka se vyvíjela jednak v Japonsku (z hnutí Teikei), ale zcela nezávisle na tom, byla o něco později realizována i v Evropě. Hlavně ve Švýcarsku a Německu.

Jedním z hlavních důvodů pro vznik alternativních potravinových sítí, mezi které patří i komunitou podporované zemědělství byly dopady „zelené revoluce“ v druhé polovině 20. století. Tato revoluce v zemědělství, znamenala zavádění průmyslových přístupů spočívajících na energeticky náročných systémech hospodaření, vyžadujících množství technologických vstupů, který ovšem sebou nese nadprodukcí, ztrátu samostatnosti zemědělců, nerovnoměrné

rozložení výrobních prostředků ústící v nesoběstačnost a neudržitelnost, pokud jde o produkci potravin, nehledě na důsledky pro životní prostředí, zdraví ekosystému, lidí i zvířat (Šarapatka et Urban, 2006).

Tento způsob zemědělské produkce měl zvýšit produkci potravin a snížit hlad po druhé světové válce. Ačkoliv se z hlediska kvantity produkce tento systém ukázal jako fungující, lidé si pomalu uvědomují, že se jedná o krátkodobé a neudržitelné řešení (King, 2008). Obavy o životní prostředí, zájem o kvalitu potravin a přímá vazba mezi spotřebiteli a konzumenty tedy vedly k vytvoření alternativních typů hospodaření a distribuce potravin (Schlicht et al., 2012)

Jeden z hlavních cílů komunitou podporovaného zemědělství byl obnovení vazby městských obyvatel na půdu. Tito spotřebitelé by měli podporovat komunitu, jež je sociálně spravedlivá, s cílem zajistit bezpečnost potravin (Adam, 2006).

KPZ (komunitou podporované zemědělství) v Evropě i v USA často vznikalo na základě učení Rudolfa Steinera. Tyto iniciativy bývají často vyvíjeny díky spolupráci s waldorfskými školami (Pilley, 2001), jejichž zakladatelem byl právě Rudolf Steiner (Edwards, 2002)

Mnoho z prvních farem, které chtěly začít fungovat na principu komunitou podporovaného zemědělství, nabídlo své produkty spotřebitelům výměnou za malý poplatek a příslib účasti při sklizni. Některé farmy v tomto duchu fungují doposud, ale v mnoha dalších již členství funguje výlučně na základě předplatného, či jiné formy závazku, kde nemusí být podmínkou aktivní účast člena na chodu farmy (Ernst et Woods, 2013).

Při uvádění počtů komunitou podporovaných zemědělských podniků v jednotlivých zemích musíme brát v úvahu to, že KPZ systémy velice často fungují mimo veškeré sdružující organizace, bez velké propagace a tudíž se jejich přesný počet nedá zjistit. Proto jich bude skoro jistě ve všech zemích více, než je uváděno (Schnell, 2013)

3.4.1. Japonsko

Japonsko bezpochyby na rozvoji komunitního zemědělství sehrálo významnou roli. Obdoba KPZ v Japonsku se nazývá Teikei (můžeme se setkat s překlady jako spolupráce, či jídlo s tváří farmáře) a jak se můžeme dočíst v publikaci od Kondoh (2015), tato japonská verze KPZ vznikla mezi léty 1960 a 1970. Koncept Teikei vznikl jako reakce na negativní dopady intenzivního zemědělství, které bylo podporované japonskou vládou. Hnutí Teikei zažilo největší rozmach kolem roku 1980 a následně tato expanze pomalu klesala (Kondoh, 2015). O rozvoj tohoto hnutí se zasloužily hlavně japonské ženy, které byly velice znepokojeny

nadměrným používáním hnojiv a pesticidů (Schnell, 2007), zvýšeným dovozem potravin, ztrátou zemědělské půdy a také tím, že malí zemědělci opouštěli farmy a stěhovali se do měst. Začali se tedy domlouvat s místními zemědělci na pravidelných přídělech ovoce a zeleniny, díky čemuž vznikaly první Teikei (Loughridge, 2003).

Členové Teikei komunity zpravidla platí týdenní poplatek za příděl čerstvých produktů, aniž by byl brán ohled na množství. Osobně znají farmáře, a když je potřeba, mohou mu vypomoci a také mohou do jisté míry ovlivnit skladbu pěstovaných plodin (Pillely, 2001). Mnoho Teikei sdružuje více různých producentů, kteří by jako samostatný podnik nebyli schopni poskytnout dostatečné množství produktů (Lamine, 2005)

Haldu (2004) uvádí, že i přesto, že Teikei více než tři desetiletí sloužil v Japonsku jako hlavní distribuční kanál pro biopotraviny, tak s tím jak v Japonsku roste trh s bioprodukty, je pro Teikei komunity stále obtížnější získat si nové zákazníky, kteří díky dostupnosti často volí jednodušší metodu nákupu potravin vyprodukovaných v alternativních systémech zemědělství. Supermarkety a různé internetové obchody mají totiž ve stále nabídce velké množství bioproduktů. Je ale důležité zmínit, že Teikei položil základ pro ekologické zemědělství v Japonsku (Haldu, 2004).

Teikei může mít různé formy, ale všechny jsou v podstatě systémem přímé distribuce, která není závislá na konvenčním trhu, kde je základem dialog mezi producentem a spotřebitelem, jejich vzájemné porozumění a možné sdílení práce a kapitálu (Parker, 2005).

Rozdíl mezi Teikei a CSA (community supported agriculture) modelem je hlavně v tom, že Teikei, které vychází z asijské kultury, kde bývá většinou početnější skupina lidí a vzájemné vztahy hrají ještě větší roli, než je tomu u CSA, kde se klade větší důraz na individualizaci a osobní výhody (Haldu, 2004).

3.4.2. Amerika

3.4.2.1. Spojené státy americké

Ve Spojených státech vznikalo komunitou podporované zemědělství kvůli podobným důvodům jako v Evropě a Japonsku a to jako reakce na globalizaci a industrializaci zemědělství (Loughridge, 2003)

První zaznamenaný vznik komunitní farmy ve Spojených státech amerických připadá na rok 1985 a to konkrétně Indian Line Farm v západním Massachusetts. O čtrnáct let později to bylo odhadem již kolem tisíce projektů. (Cone et Myhre, 2000) Také se ovšem můžeme

dočíst, že právě okolo roku 1985 vznikly ve spojených státech dvě farmy hospodařící podle principů CSA (community supported agriculture) a to výše zmíněná Indian Line Farm a TempleWilton Community Farm, které začaly produkovat zeleninu pro místní spotřebitele (Nost, 2014). Tyto farmy vznikaly v podobnou dobu, ale zcela nezávisle na sobě (McFadden, 2004).

Důležitými osobami, které velmi přispěly k rozvoji komunitou podporovaného zemědělství ve Spojených Státech, byly Jan Vander Tuin a Traugott Groh. Jan Vander Tuin v roce 1985 opustil projekt KPZ Topinambur ve Švýcarsku a společně s Robyn Van En, díky jeho zkušenostem založili právě již výše zmíněnou farmu Indian Line Farm v Massachusetts (Loughridge, 2003). O rok později Traugott Groh v roce 1986 spoluzakládal TempleWilton community farm po vzoru komunitní farmy Buschberg-Hof v Německu, kde předtím působil (Schlicht et al., 2012).

Americká verze zemědělství podporovaného komunitou bývá typická tím, že člen (akcionář) zaplatí svůj podíl sklizně před vegetačním obdobím. Posléze členové dostávají svůj podíl tak často, jak se domluví se zemědělcem (ale obvykle tomu bývá jedenkrát za týden) (Hinrichs, 2000). Stanovená cena (která se pohybuje v rozmezí od 150 až do 800 \$) může být zaplacená jednorázově, případně po domluvě s farmářem ve splátkách. Výše této částky se odvíjí od délky sezóny, odrůd a množství poskytovaných produktů (Swanson, 2000).

Vzhledem k tomu, že Americká vláda nesleduje přesné počty CSA farem, není nikde uveden oficiální počet farem v USA. Na stránkách LocalHarvest se uvádí, že mají nejkompaktnější databázi takto hospodařících farem a evidují více než 4000 podniků (<http://www.localharvest.org/csa/>).

3.4.2.2. Kuba

K vývoji komunitou podporovaného zemědělství na Kubě poznamenává Pilley (2001), že hlavním důvodem rozvoje byl kolaps Sovětského svazu v roce 1989, který vedl veřejnost k zapojení se do produkce potravin s cílem vypořádat se s hladem. Komunitní zemědělství zde tedy oproti jiným zemím vzniklo primárně jako praktický přístup pro produkci a zajištění potravin (Pilley, 2001).

3.4.3. Evropa

Oproti Japonsku a Americe, kde je mimo jiné tvorba CSA či Teikei motivována i sociopolitickými a náboženskými motivy, což sice pro Evropu platí také, ale u evropského

zemědělství podporovaného komunitou je kladen větší důraz na ekologickou a ekonomickou stránku věci (Halady, 2004).

Lidé v Evropě se mnohdy odklánějí od standardizované kvality konvenční produkce a soustředí svůj zájem právě na lokální potravinové systémy, kde mohou očekávat určitou kvalitu, tradici, podporu lokálních producentů a také to, že celý koncept bývá obvykle spojený s určitou ekologickou odpovědností (Feagan, 2007).

Jak je již výše zmíněno, nejdůležitější evropské státy pro rozvoj komunitou podporovaného zemědělství byly Švýcarsko a Německo. Důvodem byly podle Pilley (2001) obdobné okolnosti jako v Japonsku, čímž myslíme rychlou poválečnou industrializaci a intenzivní používání synteticky vyrobených hnojiv a pesticidů.

Kolem roku 1990 byl zaznamenáván zvýšený zájem o KPZ v zemích, jako je Nizozemsko, Dánsko, Švédsko a Belgie. Oproti tomu lidé ve Francii (kde je v současné době asi nejrozvinutější síť KPZ podniků v rámci Evropy) a Itálii o KPZ nejevili tehdy ještě takový zájem (Pilley, 2001).

3.4.3.1. Švýcarsko

Ve Švýcarsku existují dva různé pojmy označující komunitou podporované zemědělství. V německy mluvících částech je to „Regionale Vertrag Landwirtschaft“ (Regionální zemědělská smlouva) a ve francouzsky mluvících částech je to pak „Agriculture contractuelle de proximité“ (ACP) (lokální smluvní zemědělství) (Schlicht et al., 2012).

První farma fungující podle principů zemědělství podporovaného komunitou vznikla ve Švýcarsku kolem roku 1980 ve městě Baden, kde majitel tamní farmy a místní občané vytvořili společenství jménem Topinambur fungující jako bio-dynamická komunitní farma (Loughridge, 2003).

Švýcarsko je často uváděno jako jedno z míst, kde komunitou podporované zemědělství vzniklo. Velkou zásluhu na tom má Jan Vander Tuin, který po zkušenostech na biodynamické farmě Topinambur přivezl koncept KPZ do Spojených států. Dalo by se tedy čekat, že takovýchto podniků bude ve Švýcarsku mnoho. Avšak v současné době jich je evidováno velmi málo (což je ale spíše způsobeno tím, že mnoho farem funguje bez evidence) (Pilley, 2001) V roce 2012 bylo ve frankofonní části Švýcarska kolem 27 projektů a v německy mluvící části jich bylo 9 (Schlicht et al., 2012).

Zdá se tedy, že ve střední Evropě mělo na rozvoj komunitou podporovaného zemědělství největší vliv Německo (Pilley, 2001)

3.4.3.2. Francie

Ve Francii, i přesto že zprvu tamní lidé o komunitou podporované zemědělství neměli velký zájem, se zde vytvořila obdoba komunitou podporovaného zemědělství nazývaná AMAP (Associations pour le Maintien d'une Agriculture Paysanne). Lagane (2015) uvádí, že první AMAP vznikaly ve Francii po roce 2000, poté, co manželé Daniel a Denise Vuillon, francouzští zemědělci, v roce 1999 navštívili svou dceru v New Yorku, kde viděli principy komunitou podporovaného zemědělství a posléze, když se vrátili do Francie, začali sdružovat spotřebitele s cílem založit první AMAP (Lagane, 2015).

I tento systém distribuce se zakládá na partnerství spotřebitelů s místním výrobcem, se kterým mají závazek na odběr (i zde to nejčastěji bývá odběr jednou týdně) (Girou, 2008). Producent a spotřebitel jsou zavázáni smlouvou, která zaručuje přímý prodej spotřebiteli (Parot, 2015?). Členství spotřebitelů by mělo trvat nejméně šest měsíců, které se více méně v závislosti na okolnostech rovnají délce sezóny (Schlicht et al., 2012).

V roce 2012 již systém AMAP sdružoval kolem 3000 drobných zemědělců a 200 000 spotřebitelů (Kettnerová et Valeška, 2012).

3.4.3.3. Velká Británie

Ve Velké Británii lidem velmi často nejvíce záleží na tom, aby jídlo pocházelo z jejich země, ve většině případů jsou ovšem velmi příznivě nakloněni i lokální produkci, ale jak se ukázalo, v jejím nákupu často vidí překážky. Ať už se jedná například o cenu, menší pohodlí nákupu nebo i časovou náročnost (Chambers et al., 2007). Proto ve srovnání s ostatními formami přímé distribuce potravin (jako komerční „bedýnkování“, či farmářské trhy), byl rozvoj komunitou podporovaného zemědělství o poznání pomalejší.

Nejdéle fungující farmou na principu KPZ ve Velké Británii je farma Earthshare, která byla založena v roce 1994. K roku 2011 bylo ve Velké Británii evidováno kolem padesáti KPZ farem (Charles, 2011). V současné době je na internetových stránkách sdružujících KPZ v Anglii www.communitysupportedagriculture.org uvedeno 44 fungujících farem. (25. 2. 2016)

3.4.3.4. Německo

V Německu se pro hospodaření ve formě komunitou podporovaného zemědělství nejčastěji používá výraz „Solidarische Landwirtschaft“, někdy zkráceně označováno jako SoLaWi.

V roce 1978 se manželé Heiloh Loss a Carl-August Loss rozhodli darovat svůj majetek (farmu s osmdesáti hektary pozemků) organizaci Land trust. Díky tomuto kroku mohl Traugher Groh spolu s dalšími lidmi zahájit velmi inovativní experiment, kde žili ve společné komunitě a hospodařili podle principů a myšlenek trvale udržitelného zemědělství. Společně takto vytvořili novou farmu Buschberg-Hof (Groh et McFadden, 1998), která funguje dodnes.

V evidenci SoLaWi podniků na stránkách solidarische-landwirtschaft je uvedeno, že minimálně 103 jich již funguje a minimálně 96 v současné době vzniká.

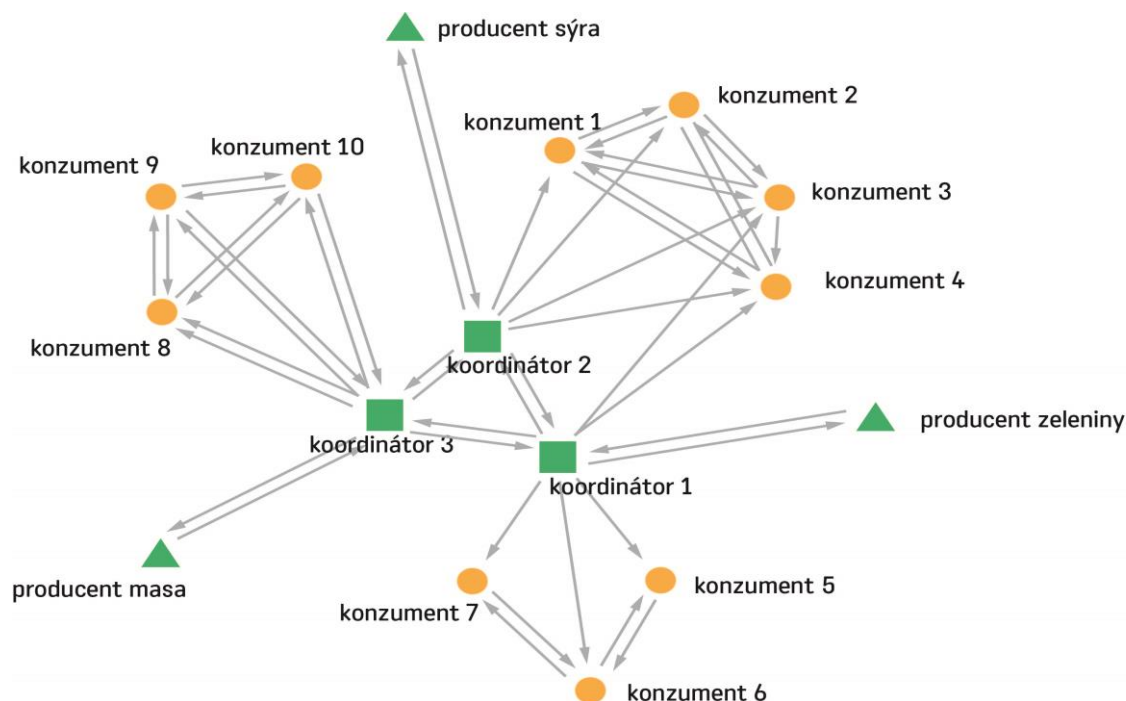
3.4.3.5. Itálie

V Itálii se obdoba komunitou podporovaného zemědělství nazývá GAS (Gruppi di Acquisto Solidale). První GAS vznikl v severní Itálii v roce 1994. Ke konci roku 2009 se jich již objevuje téměř 400. Je zde však opět třeba zmínit, že GAS poměrně často fungují neformálně a zdaleka ne všechny se registrují na portálech, které tyto organizace sdružují. Tím pádem to bude ve finálním součtu větší číslo, než se uvádí (Brunori et al., 2012).

GAS podobně jako všechny modely komunitou podporovaného zemědělství vytváří partnerství mezi spotřebitelem a farmářem, obchází větší množství zprostředkovatelů a vytváří alternativní doručovací systémy, jež zabraňují přílišnému množství operací (Brunori et al., 2011). Potraviny jsou hlavními produkty, které jsou díky iniciativám GAS šířeny, ovšem stále více se objevuje i distribuce jiného zboží (např. oblečení, boty, čisticí prostředky apod.) (Grasseni, 2014).

Oproti CSA systému, se GAS liší tím, že zde velkou roli hrají dobrovolní koordinátoři z řad členů, kteří zajišťují odběr zboží tím, že informuje ostatní členy, které zboží lze zrovna objednat, domlouvají se, jak často se bude zboží doručovat, jestli se bude platit předem, či při doručení, nebo kde se bude zboží přebírat. Ve většině případů, není členství tolik závazné, jako tomu bývá u ostatních forem komunitou podporovaného zemědělství a členové mohou vstupovat a vystupovat ze skupin, aniž by to způsobovalo vážné komplikace (Brunori et al., 2012)

Obr. 3 Schéma možného fungování GAS



(Brunori et al., 2012), upraveno

3.4.3.6. Česká Republika

Valeška (2014 in Suchá, 2014) uvádí, že koncept komunitou podporovaného zemědělství se do České Republiky dostal díky iniciativě organizace URGENCI. Ta po komunikaci s Janem Valeškou z PRO-BIO LIGY pomohla uspořádat exkurze na farmy a semináře zabývající se touto tematikou. První takto hospodařící farma vznikla v roce 2009 na Toulcově dvoře (ovšem odběratelé tehdy ještě nevěděli, že jsou členy něčeho, čemu se říká komunitou podporovaného zemědělství) (Suchá, 2014).

V současné době je na stránkách kpzinfo.cz evidováno 27 oficiálně fungujících KPZ farem (www.kpzinfo.cz)

3.5. Typy zemědělství podporovaného komunitou

Ne všichni autoři se dívají stejně na problematiku rozdělení komunitou podporovaného zemědělství na určité typy. Například Hayes et Milánkovics (2001) rozdělují CSA na čtyři základní typy (sdílená farma, „bedýnkový systém“, doručovací systém a farmářské trhy), kdy právě i farmářské trhy jsou do jisté míry podporovány místní komunitou. Samozřejmě to není v takovém měřítku jako u sdílené farmy, či komunitní zahrady, ale bez podpory místní komunity, by žádné z těchto schémat nemohlo fungovat.

Dále například Galt et al. (2012) rozdělují komunitou podporované zemědělství na dva základní podtypy. Jedním z nich je bedýnkový systém a druhým je členský/sdílený systém (Galt et al., 2012). Ovšem když se členové s farmářem dokáží domluvit, neexistuje žádný obecný vzorec, jak by mělo komunitou podporované zemědělství vypadat a může být velice různorodé (Lamb, 1994). Samozřejmě ne všechny farmy fungují jen podle jednoho typu prodeje produkce. Pro příklad je zde uveden Svobodný statek na soutoku, hospodařící podle principů biodynamického zemědělství, kde je možné uskutečnit jednorázový nákup jednotlivých produktů a to jak přímo na farmě nebo na farmářských trzích, tak je i možnost si zboží objednat přes internet na předem zvolené místo, kam farma produkty zaváží. Dále statek umožňuje stát se členem (což přináší výhody oběma stranám) a zavázat se k pravidelnému odebírání produkce (www.svobodny-statek.cz).

Saltmarsh et al. (2011) dále rozlišují čtyři přístupy ohledně vlastnictví a fungování zemědělství podporovaného komunitou.

- **Farmář, který je majitelem podniku** produkující konkrétní zboží (např. zeleninu), poskytuje členům pravidelný přiděl produktů, přičemž členové jsou zavázáni k pravidelnému odběru, čímž má farmář zajištěn odbyt a členové pravidelný přísun vyprodukovaného zboží
- **Komunitou vlastněný družstevní podnik**, kde na sebe členové berou přímou odpovědnost za výrobu. Pracovní silou mohou být jak dobrovolníci/členové komunity, tak komunitou placený zaměstnanec. Produkce může být samozřejmě prodána a zisk rozdělen mezi členy
- **Spolupráce komunity s producentem**. Komunita zajišťuje nákup zboží pro své členy u producenta či producentů, kterým tím pádem zajišťuje pravidelný odbyt.
- **Komunitou vlastněný podnik**, kde je práce zajištěna díky investicím členů. V tomto případě nemusí být produkce určena v první řadě pro členy komunity, ale může sloužit k obchodu (můžeme si představit i jako podnikatelský záměr)

3.5.1. Členské/sdílené farmy

Sdílená farma (z anglického shared farms) je nejtypičtějším příkladem komunitou podporovaného zemědělství. Hayes et Milánkovics (2001) vysvětlují, že podílem v komunitou podporovaném zemědělství se rozumí část sklizně, kterou si zákazníci zaplatí předem. Cena se tvoří tak, že se před začátkem sezony určí, jak velký finanční obnos je potřeba na provoz farmy a tato částka se posléze vydělí počtem odběratelů. Do tohoto systému KPZ tedy patří buď komunitou vlastněné podniky, nebo podniky kde je členství závaznější, než je tomu u „bedýnkového“ systému, který zpravidla vyžaduje závazek menší. Swanson (2000) zjistil, že

mnozí z farmářů, kteří provozují sdílené farmy, se cenami chodí inspirovat na farmářské trhy. V některých případech farmáři motivují potenciální členy tím, že za členství jim dají slevu na odebrané zboží (Galt et al., 2012).

U členských/sdílených farem se často termíny producent a spotřebitel nepoužívají. Producentovi se říká aktivní zemědělec a spotřebiteli neaktivní zemědělec, což má zdůraznit vztah mezi oběma zúčastněnými (Schlicht et al., 2012)

Jelikož sdílené farmy často fungují jako družstva, Henderson et Van En (2007) ve své knize uvádí sedm družstevních principů (tab. 1). Tyto principy jsou podle nich využívány ve všech zemích světa. Představují základní rysy družstva bez ohledu na typ podnikání.

Tab. 1 Sedm základních družstevních principů

1	Otevřené a dobrovolné členství	Družstva neomezují členství žádným ze sociálních, politických nebo náboženských důvodů.
2	Demokratická kontrola: jeden člen/jeden hlas	Členové družstva jsou rovnocenní spoludávatelé v podniku. Každý člen má hlasovací právo ohledně provozu podniku. Každý člen má jeden hlas.
3	Návrat přebytků členům	Přebytek či zisk z operací družstva náleží členům.
4	Omezená míra návratnosti investic	Dividendy se vyplácejí pouze v omezené míře. Tím se zabrání nezainteresovaným osobám, aby investovali peníze čistě za účelem zhodnocení investice.
5	Kontinuální vzdělávání pro členy i veřejnost	Podporuje se zapojení členů v družstvu. Družstvo se také snaží vzdělávat veřejnost. V případě potravinových družstev se může jednat o zdravou výživu, systémy produkce apod.
6	Mezidružstevní spolupráce	Družstva by mezi sebou měla spolupracovat, vypomáhat si a tím posílit své ekonomické pozice.
7	Zájem o komunitu	Družstva pracují na rozvoji své komunity

Zdroj: (Henderson et Van En, 2007), upraveno

Komunitní zahrada může také mimo jiné zlepšovat psychickou pohodu a sociální vztahy mezi členy komunity, kteří se na fungování podniku podílejí a potkávají se na pozemku (Armstrong, 2000)

To co dělá komunitní farmu odlišnou od soukromé, je právě rozdíl ve vlastnictví a stupni demokratické kontroly nad zahradou. Komunitní zahrady existují v mnoha zemích a to jak městských, tak i ve venkovních oblastech. Některé z nich mohou sloužit i jako veřejná zeleň, ale především poskytují relativně levnou a čerstvou zeleninu pro místní komunitu (Ferris et al., 2001).

3.5.2. „Bedýnkový“ systém

Ne u každého prodáváče „bedýnek“ můžeme mluvit o komunitou podporovaném zemědělství. U některých si totiž můžeme objednat bedýnku jednorázově, a to bez jakéhokoliv

závazku na pravidelný odběr a v takovémto případě by se spíše mluvilo o komerčním dodávkovém schématu (viz. níže). Tato forma se stane komunitou podporovaným zemědělstvím tehdy, když se zákazníci zaváží k pravidelnému odběru (www.soilassociation.org)

Při této formě komunitou podporovaného zemědělství se tedy zemědělec domluví se spotřebitelem na pravidelném nákupu. Producent bude zavázat aktuálními produkty (tím může být zelenina, maso, vejce, med, mléko atd.). Farmář se se zákazníkem předem domluví na ceně produktu a na tom, jak často bude zboží dodávat (obvykle jedenkrát za týden). Spotřebitel se v rámci možností zaváže k pravidelnému odběru, ať už platí předem, či v domluvených splátkách, které samozřejmě mohou být i týdně, díky tomu si farmář může udělat poměrně jasnou představu, kolik bude daného zboží potřebovat a může se podle toho zařídit (Hayes et Milánkovics, 2001). Bedýnkový systém tedy poskytuje spotřebiteli týdenní příděl nebalených, místně vyráběných lokálních produktů (Smaje, 2014). Bedýnka obvykle obsahuje více než 6-7 druhů výrobků, což logicky vede producenty ke zvýšení rozmanitosti plodin, které na svých farmách produkují (Brunori et al., 2011).

Důvody pro začlenění se do komunity odebírající bedýnky mohou být různé. Brown uvádí že například v Anglii byli dříve typickými uživateli hlavně bohatí lidé, kteří dbali na to, aby se jídlo nemuselo zbytečně převážet na velké vzdálenosti (spíše altruistický důvod), kdežto například Francouzi více cenili kvalitu a chuť potravin (Brown et al., 2009). Bedýnkový systém se vyvíjel hlavně na začátku 90. let v Německu a Nizozemsku (Halady, 2004). Samozřejmě i u bedýnkového systému může být mnoho forem, jakými tyto organizace fungují.

3.6. Další možné cesty k distribuci lokálních potravin

Ačkoliv někteří autoři řadí níže uvedené směry přímo do typů komunitou podporovaného zemědělství, většina o nich spíše mluví jako o dalších alternativních cestách lokální produkce potravin. Ať se na to díváme z kteréhokoliv úhlu pohledu, mají všechny níže uvedené směry s komunitou podporovaným zemědělstvím mnoho společného (můžeme tím myslet například prodej lokálních potravin, nebo podobného cílového zákazníka).

Lokální produkci, na rozdíl od globální, můžeme definovat jako systém distribuce, kde není více než jedna osoba v roli prostředníka. Některé texty evropského parlamentu uvádějí, že potravinu, kterou nazýváme lokální, by neměla být přepravena dál než 80 km od místa výroby na místo prodeje (Comps et al., 2011). Jelikož prozatím téměř nenajdeme v supermarketech něco jako sekci označenou „lokální potraviny“, musí se spotřebitelé v případě, že chtějí

podpořit malé zemědělce a jíst lokálně, obrátit na některý z těchto alternativních systémů, jako jsou farmářské trhy, doručovací “bedýnkové“ systémy nebo právě komunitou podporované zemědělství (Harrison, 2008)

3.6.1. Dodávkový systém/komerční “bedýnkový“ systém

Na tomto principu obvykle fungují komerční bedýnkové rozvozy, kdy farmáři, či překupníci (kteří obvykle zboží skupují od farmářů) v bedýnkách rozváží mezi spotřebitele.

Ve své knize Hayes et Milánkovics (2001) uvádějí, že dodávkový systém je opět velice různorodý ve svém fungování. Základní myšlenkou tohoto schématu je to, že zemědělci či koordinátoři poskytují doručovací službu. Dodavatel se se spotřebiteli domluví na nějakém způsobu jak zboží objednat (telefon, email atd.) a v domluvený den jsou objednávky doručeny. Tento systém je oproti sdíleným farmám i bedýnkovému systému flexibilnější, protože v tomto případě si zákazník do jisté míry může vybrat zboží sám, ale kvůli tomu bývá tento systém obvykle dražší. Toto schéma může velice dobře fungovat ve větších městech, kde jsou lidé více vzdálení od výrobce (Hayes et Milánkovics, 2001). Oproti ostatním typům komunitou podporovaného zemědělství je toto schéma mnohem více zaměřeno na logistickou stránku věci.

Že dovozka produktů mezi odběratele má i ekologický smysl, naznačují Coley et al. (2009), jejichž výsledky ukazují, že zákazník, který si jede ekologicky vyprodukovanou čerstvou zeleninu nakoupit osobně autem a zpáteční cesta je delší než 6,7 km, má emise CO₂ větší, než když by se potraviny skladovaly v chladu, zabalily se a byly dopraveny až k zákaznickovým dveřím.

3.6.2. Farmářské trhy

Farmářské trhy se mohou definovat jako opakující se trhy na daném místě, kde jsou zemědělské produkty prodávány přímo farmáři. Trhy nabízejí širokou škálu místních produktů, ale oproti sdíleným farmám, je zde omezené zapojení spotřebitelů do procesu výroby (McCormack et al., 2010).

Primární motivací farmářů pro účast na farmářských trzích je dle Kirwana (2004) to, že mohou prodat své produkty za maloobchodní ceny a přitom mít produkt plně pod kontrolou od výroby až po jeho prodej (Kirwan, 2004), ovšem Brown (2002) uvádí, že mnohdy farmáři vidí prodej na trzích, jako jedinou možnou cestu podeje svého zboží, protože při malém objemu produkce je prodej do velkoskladů komplikovaný a je zde riziko sankcí za nedodané zboží (Brown, 2002). Farmářské trhy sblížují producenty s konzumenty a je zde velká příležitost najít

potenciální členy KPZ. Další výhodou prodeje na trzích jsou menší náklady na provoz a obsluhu prodejního místa, než je tomu u kamenné prodejny (Pilley, 2001). Zemědělci jsou ochotni dojíždět na trhy vzdálené průměrně 32 km. Ovšem jak zemědělci, tak zákazníci jsou ochotni vyrazit i na delší vzdálenosti, když věří, že tamní trhy budou kvalitnější (Brown, 2002). Mimo zajištění kvalitních, lokálních a čerstvých potravin a kromě podpory místní ekonomiky, farmářské trhy vytváří prostor pro sociální aktivitu zákazníků i prodejců (Brown et Miller, 2008).

Typickým zákazníkem farmářských trhů (a obecně zákazníkem, který rád nakupuje lokální produkci) je žena středního věku s průměrným až vyšším příjmem, často vysokoškolsky vzdělaná (Brown, 2002).

MacLachlan (2012) ve své knize uvádí, že se v posledních letech často mluví o tom, proč jsou farmářské trhy tak populární. Podle respondentů, se kterými dělala výzkum, je hlavním důvodem to, že potraviny pěstované pro export do světa nikdy nebudou tak čerstvé a dobré jako potraviny pěstované a prodávané lokálně. Wolf et al. (2005) k tomuto tématu dodávají, že další důvody proč lidé nakupují na farmářských trzích, mohou být tyto: nákup za dobrou cenu, nákup přímo od producenta, socializace, nebo třeba i to, že je jednoduše baví nakupovat na trzích.

Ať budeme farmářské trhy počítat do komunitou podporovaného zemědělství či nikoli, oba tyto systémy můžeme vnímat jako výhru pro spotřebitele i pro výrobce. Zemědělci mají v obou případech zajištěn stabilní přístup ke kupci a to většinou bez zprostředkovatelů. Spotřebitelé naproti tomu s výrobcem osobně komunikují a získávají přístup k čerstvým, sezónním a lokálním potravinám, které jsou většinou vyrobeny podle principů udržitelného zemědělství (Guthman et al., 2006).

3.7. Možnost využití dotací v komunitou podporovaném zemědělství

V tabulce 2 jsou zjednodušeně popsány základní druhy dotací, o které by eventuálně podniky hospodařící v KPZ systému mohly požádat (vztaženo spíše na rostlinnou produkci a to konkrétně na zeleninu).

Tab. 2 Možnost využití dotací v KPZ

Zdroj Položka	Komentář	
¹ SAPS – jednotná platba na plochu	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora zemědělců obhospodařujících minimálně 1 ha zemědělské půdy. • Půdní bloky, na které se žádá dotace, musí být vedeny na žadatele v evidenci LPIS. • Platba poskytována výhradně z rozpočtu Evropské Unie. 	
² Greening – Platba na zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí	Doplněk dotačního opatření SAPS. Pokud žadatel požádá o jednotnou platbu na plochu, je zároveň povinen dodržovat na všech svých způsobilých ha zemědělské postupy příznivé pro životní prostředí. Za tyto opatření následně obdrží příplatek k jednotné platbě na plochu.	<ul style="list-style-type: none"> • Diverzifikace plodin • Zachování stávajících trvalých travních porostů • Vyhrazení plochy využívané v ekologologickém zájmu.
^{1,2} Podpora na produkci zeleninových druhů s vysokou pracností	² Minimální plocha pro podporu produkce zelenin. druhů s vysokou pracností činí nejméně jeden ha plochy. Je nutné dodržet požadavky min. výsevu či výsadby daného druhu na jeden ha, hmotnost tisíce semen a minimální vegetační doby od výsevu.	¹ Druhy s vysokou pracností: Kukuřice cukrová, tykev (s výjimkou fíkolisté, olejné a pomíchané), hrách zahradní, fazol zahradní, celer natový, špenát, petržel natová
Podpora na produkci zeleninových druhů s velmi vysokou pracností	Náležitosti získání dotace jsou obdobné jako u zeleniny s vysokou pracností, pouze se liší zeleninové druhy, které jsou v tomto dotačním programu zahrnuté.	¹ Druhy s velmi vysokou pracností: Zelí hlávkové, kapusta hlávková, kapusta růžičková, květák, brokolice, kedluben, mrkev, petržel kořenová, pastinák, celer bulvový, ředkev, ředkvička, řepa salátová, rajče, paprika, okurky nakladačky a salátové, cibule, šalotka, česnek, pór, saláty, čekanka salátová, pekingské zelí, celer řapíkatý, pažitka, chřest a reveň
^{1,2} Ekologické zemědělství	Podpora hospodářských systémů šetrných k živ. prostředí. Žadatelem může být aktivní zemědělec a registrovaný ekologický podnikatel s minimální výměrou zem. půdy 0,5 ha. Toto opatření je pouze pro ekofarmy, které souběžně nehopodaří v režimu konvenční produkce v případě kultur, které jsou způsobilé pro dotaci na ekologické zemědělství.	<ul style="list-style-type: none"> • Trvalé travní porosty (podmíněno min 0,3 VDJ - velká dobytčí jednotka/ha) • Orná půda (zelenina a speciální byliny, trávy na semeno, travní porost a úhor na orné půdě) • Trvalá kultura (ovocný sad, vinice, chmelnice, jiná trvalá kultura)

Zdroj: ¹www.eagri.cz, ²<https://www.szif.cz> (2016), upraveno

V roce 2015 byly na jednotlivé dotační programy vypláceny následující částky:

- SAPS: 3543 Kč/ha
- Greening: 1943 Kč/ha
- Zelenina velmi vysoká pracnost: 13 183,82 Kč/ha
- Zelenina vysoká pracnost: 3662,37 Kč/ha (www.eagri.cz).

Dotace na ekologické zemědělství je vyplácena v závislosti na produkci konkrétních kultur. Na zeleninu a speciální byliny je vyplácen příspěvek 564 EUR/ha (www.eagri.cz).

4. Metodika

4.1. Dotazníkové šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit ochotu spotřebitelů vytvořit závazek pravidelného odběru s místním farmářem produkujícím zeleninu. Důležitou částí dotazníku byly aspekty, které jsou pro spotřebitele stěžejní a které by je eventuálně motivovaly k pravidelnému odběru produkce.

Využit byl kvantitativní výzkum metodou CAWI (Computer Assisted Web Interviewing) – online dotazník vytvořený pomocí technologie Google forms (https://www.google.com/intl/cs_cz/forms/about/). Respondenti byli osloveni mailem (přátelé, členové rodiny a jejich známí), dále byl dotazník šířen prostřednictvím sociální sítě Facebook.

Výsledky byly vyhodnoceny pomocí software Microsoft Excel.

4.2. Charakteristika podniků

Informace o jednotlivých podnicích byly získány pomocí internetových stránek, osobní komunikací s majiteli, či zakladateli podniků. Podniky jsou popsány ve speciální části studie.

5. KPZ - speciální část

Nejvíce zastoupený produkt komunitou podporovaného zemědělství je zelenina (Cone et Myhre, 2000). Konzumace zeleniny je spojena se snížením rizika kardiovaskulárních onemocnění, některých druhů rakoviny a mnoha dalších chorob. Přesto pouze 3% mužů a 6% žen ve věku od 19 do 50 let konzumují doporučenou denní porci ovoce a zeleniny. S rozvojem komunitou podporovaného zemědělství, farmářských trhů a dalších systémů podporujících lokální produkci, roste potenciál příjmu doporučené dávky ovoce i zeleniny a to zejména lepší dostupností místních produktů (McCormack et al., 2010).

Nákup čerstvé zeleniny má v České Republice stoupající tendenci, což dokládá Situační a výhledová zpráva – zelenina (2015), kde se uvádí, že nákup čerstvé zeleniny pocházející z České Republiky v roce 2014 oproti minulému roku stoupl o 21 % na 64 939 t, naproti tomu dovoz čerstvé zeleniny ze zahraničí v tom samém roce klesl o 13 % na 19 471 t (www.eagri.cz).

Celková výměra ekologického zemědělství je podle ročenky ekologického zemědělství v ČR vydané v roce 2014 493 971 ha, z čehož zelenina tvoří 517,18 ha, ze kterých je 19,29 ha v přechodném období (www.eagri.cz).

5.1. Srovnání konkrétních podniků

V této kapitole jsou popsány dva konkrétní podniky, kde si lidé mohou obstarat lokální potraviny, přičemž jsou zavázáni k pravidelnému odběru (tedy podniky hospodařící podle principů komunitou podporovaného zemědělství) a jeden konvenční podnik, který je zaměřen na produkci zeleniny.

Tab. 3 Půdně klimatické podmínky jednotlivých vybraných podniků

	Název/majitel podniku		
	Matěj Satranský	KomPot	Luděk Hochmal
Sídlo	Třtice	Středokluky	Sobčice
Kraj	Středočeský	Středočeský	Královéhradecký
Okres	Rakovník	Praha západ	Jičín
Nadmořská výška	453 m n. m.	328 m n. m.	250 m n. m.
Průměrná teplota	7 – 8 °C	8 – 9 °C	8 – 9 °C
Průměrné srážky	550 – 650 mm	500 – 550 mm	600 – 650 mm
Klimatický region	mírně teplý, mírně vlhký	teplý, mírně suchý	teplý, mírně vlhký
Půdní typ	kambizem	hnědozem	hnědozem, fluvizem, okrajově černice
Reliéf terénu	mírný sklon	rovina	rovina
Hloubka půdy	hluboká až středně hluboká	hluboká	hluboká
Výrobní oblast	obilnářská	řepařská	řepařská

Zdroj: bpej.vumop.cz (2016), upraveno

5.1.1. „Bedýnkový“ systém Třtice (Matěj Satranský, IČO: 03818233)

Podnik byl založen na přelomu roku 2012/2013, jelikož pozemek ležící za domem prarodičů neměl kdo obdělávat. Pozemek má výměru 0,45 ha a nachází se v obci Třtice (asi 50 km západně od Prahy).

První rok bylo kontaktováno 7 rodin z Nového Strašecí (město cca 5 km od Třtice) s nabídkou, že jim může být dovážena lokální zelenina vypěstovaná na produkční zahradě ve Třtici. Zpočátku byla zelenina rozvážena, přičemž si každý mohl koupit, o co měl zájem. To se ale ukázalo jako velmi neefektivní řešení. Nedalo se odhadnout, o co konkrétně budou mít jednotliví odběratelé zájem a pro ty, kteří byli na konci rozvozové trasy, se velmi zúžil výběr, protože žádaná zelenina se vykoupila hned na začátku. Se zákazníky se tedy domluvilo, že se zavede takzvaný „bedýnkový“ systém, kdy dostávají všichni stejně velkou závazku ze všech produktů, které na zahradě podniku aktuálně dozrály. Je to jednodušší na plánování a spravedlivější pro všechny odběratele.

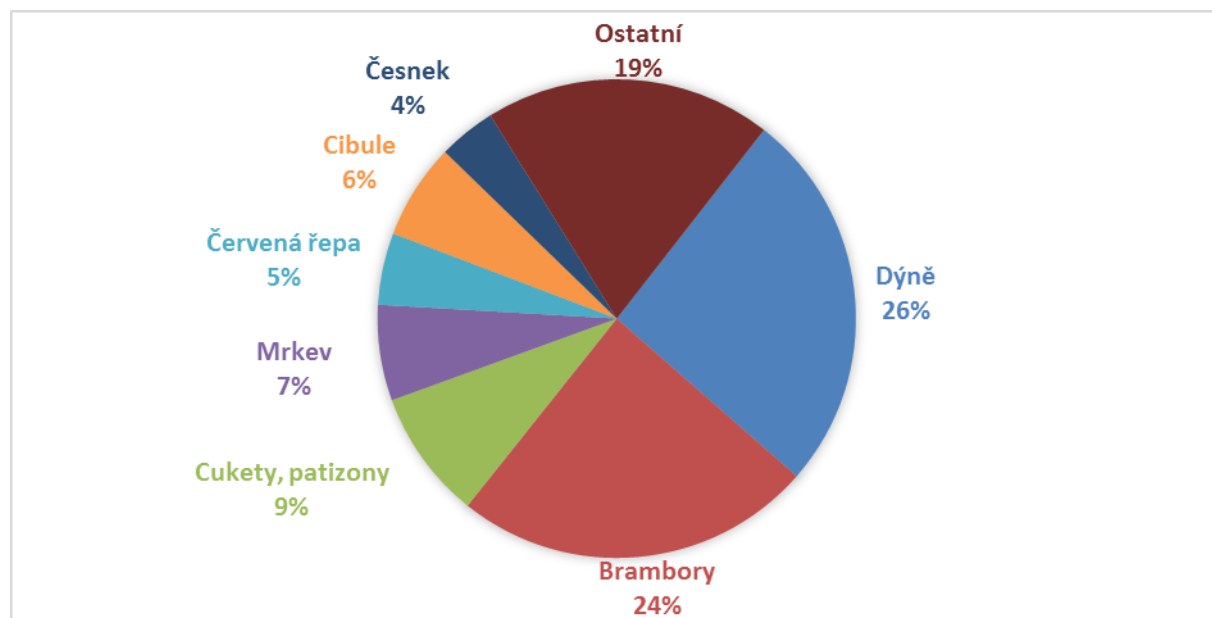
Cena jedné bedýnky je celou sezónu jednotná (200 Kč) s tím, že na začátku sezóny jsou jednotlivé závazky zpravidla menší s převahou listové zeleniny (špenát, mangold, saláty, bylinky). Postupem času se obsah bedýnky zvětšuje a je více druhově pestrý.

V současné době má podnik 38 zákazníků, kteří se zavázali k pravidelnému každotýdennímu odběru. Vzhledem k tomu, že velká část zeleninové sezóny je během letních prázdnin, má podnik několik náhradníků, kterým je zelenina poskytnuta v případě, že je někdo ze stálých zákazníků na dovolené.

Zelenina je rozvážena přímo k zákazníkům domů, což je sice časově náročnější pro farmáře, ale mnohem jednodušší na organizaci předání. Mimo jiné je pro některé zákazníky pohodlnost dovážky až domů jedním z hlavních důvodů, proč zeleninu odebírají. Zelenina se rozváží v sobotu a v neděli, přičemž si zákazníci mohou každý týden vybrat, který den se jim hodí víc.

Města a vesnice, kam podnik bedýnky rozváží, jsou: Nové Strašecí, Lány, Vašírov, Tuchlovice, Stochov, Kačice, Slovanka a příležitostně Kladno.

Graf 1 Zastoupení (%) hlavních plodin produkční zahrady ve Třtici (0,3 ha)



Vyjmenované plodiny jsou pro podnik stěžejní a z celkové rozlohy podniku (0,45 ha) zabírají cca 0,3 ha. Mimo vyjmenované hlavní plodiny, se na pozemku pěstuje mnoho dalších druhů, kterými se bedýnky doplňují (v grafu uvedeny jako ostatní). Ze zeleniny to jsou: celer řapíkatý, celer bulvový, černý kořen, špenát, saláty, keříčkový fazol, hrách, bob, kapusta, kedlubny, pór, kukuřice a fenykl. Na zahradě je bylinková část, kde se pěstuje: bazalka, saturejka, tymián, měsíček, šalvěj, kopr, libeček a meduňka. Bedýnky jsou v závislosti na sezóně doplňovány ovocem, které roste na zatravněných mezích (meze zabírají zbylých 0,15 ha) a to konkrétně jablky, hruškami a švestkami. Výjimečně pak jostou, angreštem a malinami.

Nejčastějšími meziplojinami na zelené hnojení jsou svazenka vratičolistá a vzhledem k poměrně malému zastoupení košťálovin i hořčice a řepka.

Každá část pole je v průměru jednou za tři roky hnojena kravským hnojem (konvenčního původu) a na některá místa, kde se plánuje pěstovat zelenina první trati je každoročně přidán vlastní kompost.

Jedna standardní bedýnka obsahuje v hlavní části sezóny zhruba následující skladbu plodin: dýně hokaido 1-2 ks, brambory cca 2kg, cuketa 1-3ks, patizon 1ks, červená řepa 2ks, svazek mrkve, cibule 5ks, česnek 1-2ks, jablka 1kg a dále vždy navíc nějaké doplňující druhy jako je právě například špenát, mangold, salát, svazek bazalky, saturejky, měsíčku či libečku a dále hrách nebo keříčkové fazole.

Obr. 4 Zeleninová bedýnka v srpnu. Třtice 2015.



Foto: autor (2015)

Pro odebírající rodiny jsou v průběhu sezóny různé akce, z nichž největší je dýňobraní, které se koná vždy na konci září a kde se doprodávají dýně, ale i jiné druhy zeleniny na uskladnění. Je zajištěno občerstvení z produktů farmy a program pro zákazníky a jejich děti. Zapojení zákazníků do chodu podniku je zcela dobrovolné.

Podnik funguje bez jakékoliv dotační podpory.

Obr. 5 Produkční zahrada. Třtice 2015.



Foto: Autor (2015)

5.1.2. Sdílená farma (KomPot)

Projekt KomPot (komunitní potraviny) vznikl v roce 2011 z iniciativy Míly Kettnerové (nyní Hilgertové), která měla v obci Nové Středokluky k dispozici pozemky patřící její rodině. KomPot je občanské sdružení, které provozuje zemědělské hospodaření v obci Středokluky. Rozloha hospodářství je okolo 0,5 ha, na kterých je pěstováno kolem čtyřiceti druhů zeleniny a drobného ovoce. Skladba plodin je podobná jako u produkční zahrady ve Třtici, ale z důvodu příznivějších klimatických podmínek se zde daří i některým náročnějším plodinám (jako například květák, brokolice apod.).

V roce 2014 KomPot zásoboval 37 rodin. Pozemek obhospodařují dvě zahradnice, přičemž na chodu by se více či méně měli podílet všichni členové. KomPot je mimo jiné místo pro vzdělávací i volnočasové aktivity související například s ekologickým zemědělstvím, zahradnictvím, péčí o půdu atd. KomPot podobně jako podnik ve Třtici dobrovolně hospodaří bez jakékoliv dotační podpory

Aby se zákazník mohl stát odběratelem produktů od farmy KomPotu, musí se nejprve stát členem, což obnáší následující:

- Uhradit jednorázový vstupní členský příspěvek (možno splatit ve splátkách po min. 1000,- Kč) dle aktuální výše, který je posléze použit na budování zázemí zahrady (náradí, mechanizace atd.). Tento příspěvek lze při vystoupení získat zpět pouze při vstupu jiné osoby.
- V případě, že se rozhodne pro pravidelný odběr produkce, se společně s ostatními členy skládá na provoz podniku. Každý člen přispěje dle svého uvážení tak, aby byl naplněn roční rozpočet. Provozní příspěvek je nutné uhradit maximálně ve třech splátkách (splatnost do 31. 3., 30. 4. a 31. 5.).

- Aktivně se podílet na fungování podniku, přičemž si v jeho prospěch odpracuje nejméně 4 dny v roce.
- Účastnit se pravidelných valných hromad sdružení
- Jednat v souladu se stanovami a cíli sdružení.

Následně je veškerá produkce rozdělena mezi všechny členy, kteří se podíleli na provozních nákladech. Na oplátku členství ve sdružení KomPot spotřebitelům přináší mnoho výhod, například:

- Podíl v udržitelném, sociálně odpovědném a transparentním podniku, na jehož fungování se podílí všichni členové.
- Lokální, ekologicky vypěstovanou sezónní zeleninu mnoha druhů a odrůd.
- Společnou činnost, která je významná nejen pro členy, ale i pro celou společnost.
- Možnost zahradu využívat jako místo odpočinku, zábavy a společných aktivit.
- Možnost učit se a sdílet poznatky z ekologicky udržitelného zahradničení, zpracování potravin, vaření a mnoha dalšího (www.kom-pot.cz), (Kettnerová (Hilgertová), 2016).

5.1.3. Porovnání podniků KPZ: Třtice a KomPot

Oba výše uvedené podniky hospodaří na podobné rozloze, kde mají i podobnou skladbu plodin. Farma KomPotu se ovšem nachází v příznivějších klimatických podmínkách s kvalitnějšími půdami. Proto zde mají druhovou skladbu obohacenou některými náročnějšími druhy zelenin. Oba podniky hospodaří podle principů ekologického zemědělství bez oficiální certifikace.

Velký je ovšem rozdíl ve fungování. Zatímco podnik KomPot funguje jako občanské sdružení a všichni členové se podílí na fungování zahrady, podnik ve Třtici je veden pouze farmářem s tím, že odběratelé se samozřejmě mohou vyjádřit k fungování. Tento rozdíl je způsoben hlavně rozdílem v poloze podniků. Farma KomPotu se nachází v blízkosti hlavního města, tudíž se zde dalo předpokládat, že se snáze najdou více zapálení lidé, kteří členství v takovémto podniku neberou jen jako cestu k čerstvé zelenině. Také to že část členů žije v Praze a nemají tak snadný přístup k venkovu, může být motivací, aby se osobně zapojili do chodu farmy. Jiná situace je ve Třtickém podniku, který je od většího města (Kladno) vzdálený cca 25 km a jinak jsou v okolí malá města a vesnice. Lidé zde mají mnohem menší deficit kontaktu s přírodou, protože často mají vlastní zahrady. Tudíž zájem o práci na poli rozhodně nepatří mezi hlavní důvody k závazku pravidelného odběru zeleniny

Na farmě KomPotu členové hradí poplatek za následnou produkci předem (či v několika málo splátkách), kdežto na farmě ve Třtici se platí týdně. Tento rozdíl je způsoben zejména tím,

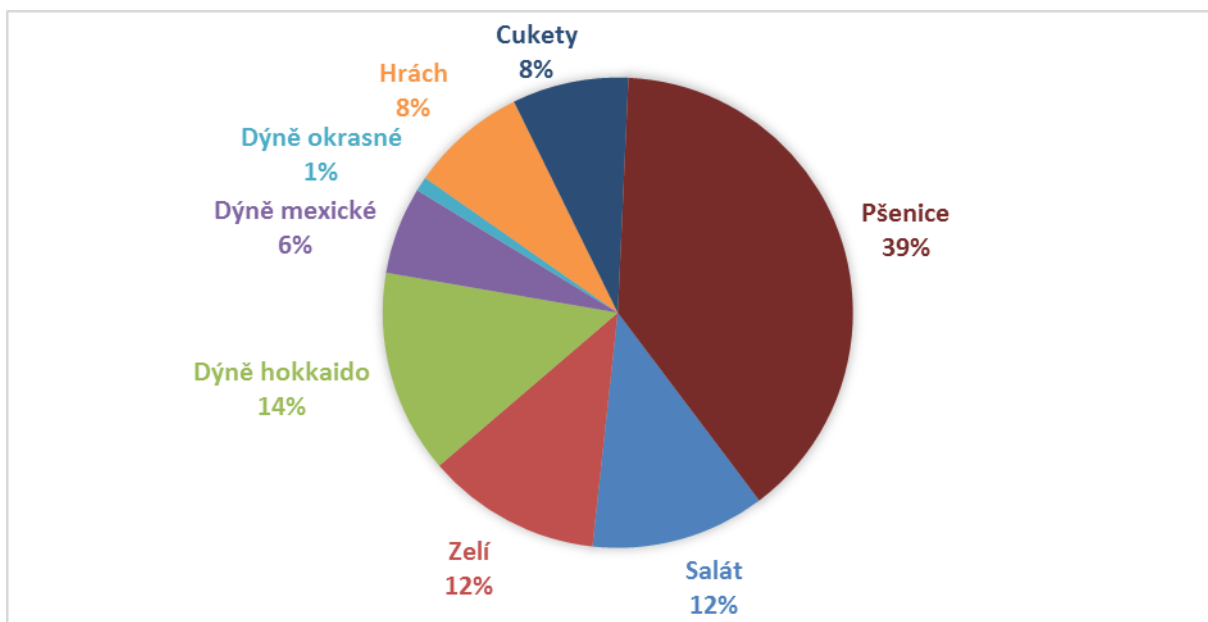
že KomPot mimo zapojení členů zaměstnává zahradníky a musí vyplácet mzdy i na začátku sezóny, kdy se zelenina ještě nesklízí. Podnik ve Třtici je veden farmářem, který je zároveň jediným zaměstnancem a vzhledem k tomu, že produkce zeleniny je vedle studia pouze vedlejší činnost, není podnik v začátcích sezóny na financích tolik závislý.

5.1.4. Konvenční podnik s produkcí zeleniny (Luděk Hochmal)

Statek se nachází v Královéhradeckém kraji v okrese Jičín, kde jsou pro pěstování zeleniny poměrně příznivé podmínky. Podnik hospodaří konvenčně na výměře cca 50 ha.

Druhovému složení pěstovaných plodin spolu s výměrami vypadá následovně:

Graf 2 Zastoupení (%) plodin na pozemcích pana Hochmala (50 ha)



Zdroj: (Hochmal, 2016), upraveno

Plodiny se pěstují z přímého výsevu bez závlahy, což sebou při současných tropických létech nese rizika sníženého výnosu, což ostatně Hochmal (2016) potvrzuje. Jako příklad uvádí, že při normálním počasí má výtěžnost salátu cca 50 000 ks/ha a při tropickém létě je výnos o cca 10 000 ks/ha nižší.

Pro veškerou produkci zajišťují odbyt velkoobchodní sklady, prodej ze dvora je minimální, většinou žádný.

Podnik pobírá jednotné dotace na plochu SAPS, dále pěstuje hrách pro získání příplatku k SAPS (tzv. greening). A nakonec čerpá dotace na podporu produkce zeleninových druhů s vysokou pracností a podporu produkce zeleninových druhů s velmi vysokou pracností (Hochmal, 2016).

5.1.5. Porovnání konvenčního podniku s KPZ

Rozdíly mezi těmito dvěma směry hospodaření jsou poměrně dobře patrné. Většina konvenčních podniků hospodaří na mnohem větší ploše, což s sebou přináší vyšší míru mechanizace se všemi jejími nespornými výhodami. Proti tomu výše zmíněné podniky podporované komunitou hospodaří na mnohem menší výměře s poměrně velkou druhovou skladbou, není zde tudíž pro velkou mechanizaci prostor. Na farmě KomPotu je velká část mechanizace zajištěna terrou (rotavátorování, valník). Ve Třtici se pak kromě VARI systému (TERRA) ještě část prací vykonává pomocí malotraktoru TZ-4K-14 (sázení brambor, vláčení, valník). Třtický podnik vlastní ještě jeden velký traktor, který se používá pouze při podzimní orbě. Jinak jsou v obou KPZ podnicích používány nástroje jako ruční sečky, plečky atd., protože na manipulaci s velkou technikou není při tak relativně malé výměře jednotlivých plodin prostor.

Naproti tomu, při velkých produkčních plochách je již k využití mechanizace mnohem větší prostor a tím se ušetří mnoho práce, která se při malých výměřích jednotlivých plodin musí dělat ručně. Konkrétně v podniku pana Hochmala se využívají dva velké traktory, třířádkový sazeč na zeleninu, pneumatická sečka na zeleninu, rotační brány, plečka nožová a rotační nesené brány a sklizňová plošina.

S využitím mechanizace a rozlohou samozřejmě souvisí i rozmanitost pěstovaných plodin. U konvenčních podniků druhová diverzita bývá mnohem menší, než je tomu u KPZ, což je ostatně vidět i při výše zmíněném druhovém zastoupení jednotlivých plodin v těchto konkrétních podnicích.

6. Výsledky dotazníkového šetření

Sběr dat probíhal formou šíření internetového dotazníku zpracovaného technologií „Google Form“ v období od 5. 3. 2016 – 22. 3. 2016. Dotazník (viz. příloha) vyplnilo celkem 189 respondentů. V rámci procesu čištění a kontroly validity nasbíraných údajů byly ze zpracování vyřazeny 4 dotazníky. Výsledná velikost zpracovávaného vzorku je tedy 185 respondentů.

S ohledem na metodu oslovení účastníků výzkumu (viz. kap. 4) je výsledný vzorek respondentů dotazníkového šetření posunutý v porovnání se strukturou populace v České republice jednak sociodemograficky (mladší, spíše ženy, vzdělanější) a jednak i z hlediska zájmu o nákup zeleniny (mimo jiné osloveny osoby již dnes využívající služeb soukromých farmářů – okruh společných známých). Tyto zmíněné posuny ve struktuře dotazovaného vzorku spolu do určité míry také souvisí, protože s ohledem na zjištění různých studií z oblasti distribuce potravin pomocí alternativních potravinových sítí je známo, že o tuto formu distribuce zeleniny mají zájem zejména zmíněné sociodemografické skupiny – ženy s vyšším vzděláním (Brown, 2002). Popisovaná struktura vzorku průzkumu je dobře viditelná z následující tab. 4.

Tab. 4 sociodemografická struktura vzorku respondentů

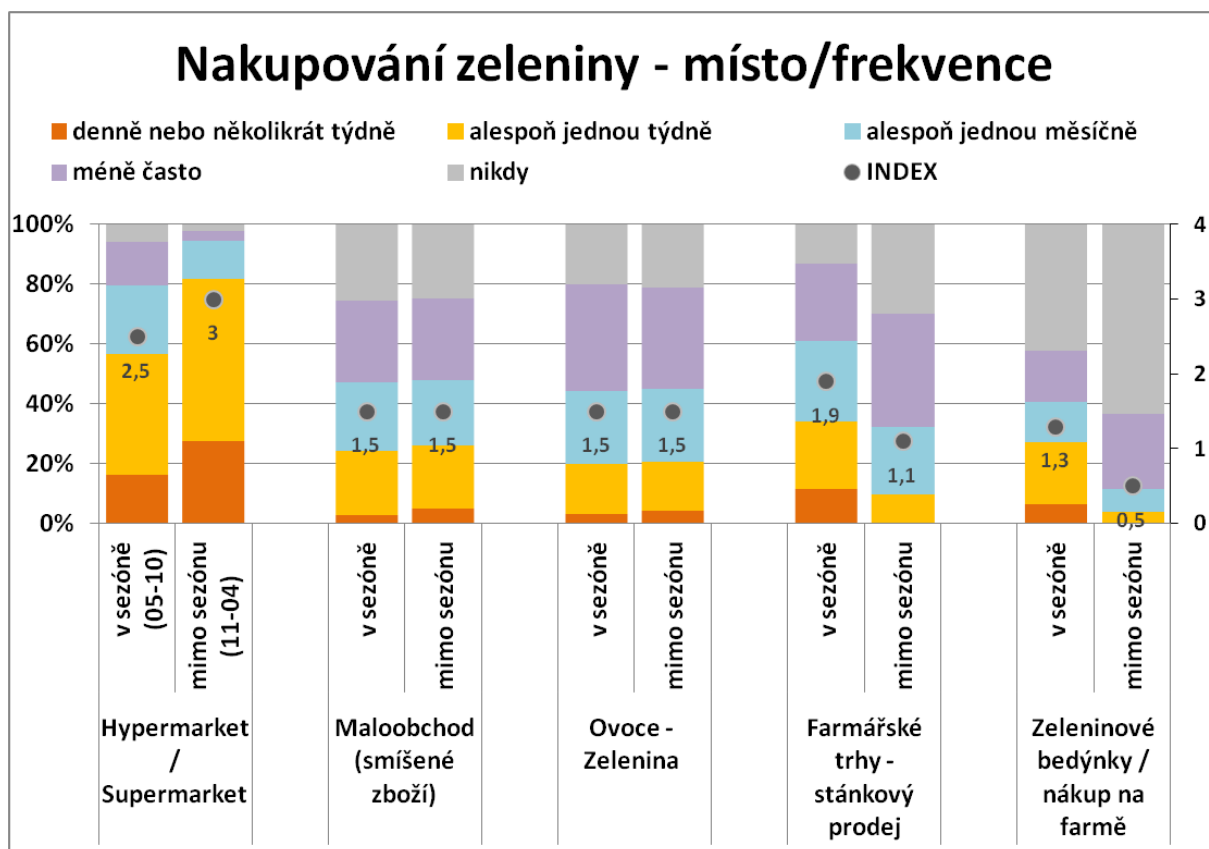
Sociodemografický profil vzorku průzkumu				
Proměnná	Hodnota	Vzorek respondentů (15 +)		Populace ČR dle ČSÚ (15 +)
		Počet	Procenta	Procenta
CELKEM		185	100%	
Pohlaví	Muž	48	26%	49%
	Žena	137	74%	51%
Věk	15-25 let	61	33%	14%
	26-35 let	52	28%	17%
	36-45 let	51	28%	19%
	46-55 let	17	9%	15%
	56-65 let	3	2%	16%
	66 a více let	1	1%	19%
Nejvyšší dokončené vzdělání	ZŠ	5	3%	19%
	SOU (vyučení)	4	2%	35%
	SŠ s maturitou	97	52%	32%
	VOŠ (DiS.), VŠ (Bc.)	29	16%	3%
	VŠ (Mgr., Ing. a vyšší)	50	27%	11%
Počet osob v domácnosti	1	16	9%	14%
	2	48	26%	26%
	3	40	22%	21%
	4	54	29%	24%
	5 a více	15	8%	15%
Čistý měsíční příjem domácnosti	do 20 000 Kč	20	11%	
	20 000 - 40 000 Kč	74	40%	
	40 000 - 60 000 Kč	43	23%	
	Nad 60 000 Kč	15	8%	
	Nechci uvádět	33	18%	
Počet dětí ve věku 15 let v domácnosti	0	108	58%	
	1	30	16%	
	2	27	15%	
	3 a více	20	11%	

Protože cílem výzkumu nebylo zjistit sociodemografickou strukturu zájemců o komunitou podporované zemědělství, ale spíše názory, postoje a motivace této cílové skupiny, není popisované vychýlení dotazovaného vzorku na závadu, spíše je pozitivní. Navyšuje totiž využitelnou velikost vzorku osob, jejichž názory jsou pro cíle průzkumu žádoucí.

V druhé části dotazníku byly respondentům po sociodemografických otázkách předloženy základní otázky týkající se nakupování zeleniny (Frekvence, místo, ...) a poslední

otázkou této sekce byl dotaz na potencionální ochotu respondentů k vytvoření závazku dlouhodobého odběru zeleniny od konkrétního farmáře.

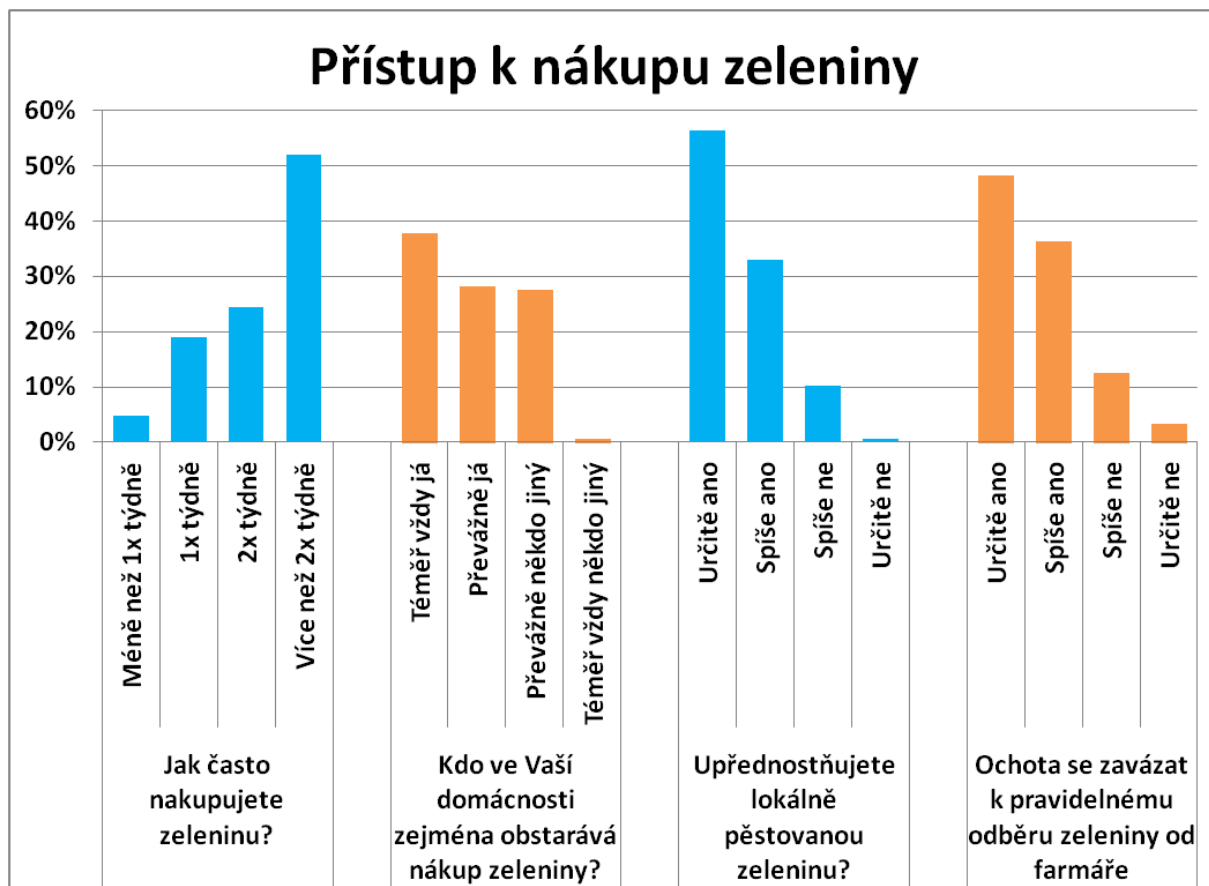
Graf 3 Místo a frekvence nakupování zeleniny v hlavní sezóně a mimo ní



Z grafu 3 je patrné, že nejčastějším místem nákupu zeleniny v průběhu celého roku jsou velké hypermarkety/supermarkety (které jsou většinou využívány pro nákup potravin celkově). Je tomu tak dokonce i v rámci dotazovaného vzorku, který je způsobu nakupování zeleniny pomocí alternativních potravinových sítí více nakloněn. Důvodem tohoto způsobu nakupování zeleniny je evidentně pohodlí nákupu veškerých potřebných potravin na jednom místě společně s velkým výběrem zboží s celoroční dostupností. Z grafu je zároveň dobře patrný jiný způsob nakupování zeleniny v sezóně a mimo sezónu, což souvisí s jinou nabídkou způsobů prodeje zeleniny v těchto dvou obdobích. Pouze u smíšeného zboží a u obchodů typu ovoce – zelenina je frekvence nákupu během i mimo sezóny téměř stejná.

Naopak u farmářských trhů, či nákupu přímo od farmáře je vidět relativně velký nárůst frekvence nákupu během sezóny a to na úkor supermarketů/hypermarketů.

Graf 4 Přístup k nákupu zeleniny

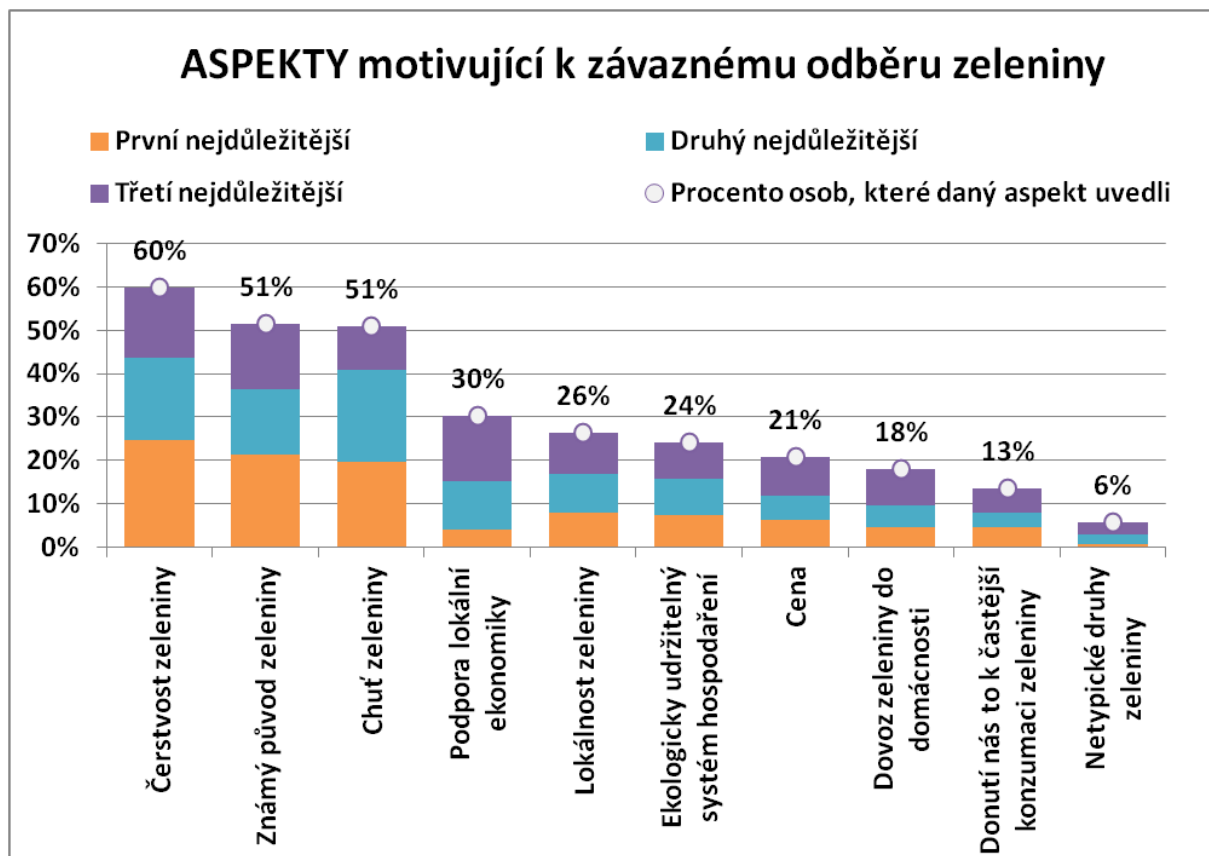


Z grafu 4 je názorně vidět i významný zájem spotřebitelů o lokálně pěstovanou zeleninu. To je pozitivním předpokladem jejich zapojení do komunitou podporovaného zemědělství, či minimálně jejich preference nákupu zeleniny u místních farmářů. Výsledky poslední otázky v grafu 4 ukazují vysokou míru ochoty respondentů se zavázat k pravidelnému odběru zeleniny od místního farmáře.

Další sekce otázek v dotazníku byla předložena pouze respondentům, kteří na otázku „Kdybyste měli možnost odebírat zeleninu od lokálního farmáře, byli byste ochotni se zavázat k pravidelnému sezónnímu odběru? (např. odběr jednou týdně)“ odpověděli jednou z odpovědí „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“. Takových respondentů bylo 179. Při odpovědi „určitě ne“ byl dotazník automaticky ukončen a odeslán. V případě, kdy respondent vyplnil „spíše ne“, lze sice předpokládat, že v tomto případě k vytvoření závazku není velký předpoklad, ale byla snaha zjistit, které aspekty by tito respondenti dále uvedli, jako motivaci k vytvoření závazku na pravidelný odběr zeleniny. Díky tomuto zjištění, by mohly podniky, které hledají zákazníky pro pravidelný závazný odběr, lépe využít reklamu cílenou právě pro nepříliš přesvědčené spotřebitele. Nicméně z takto relativně malého vzorku a vzhledem k velmi malému počtu respondentů, kteří odpověď „spíše ne“ vybrali, se nedají tyto aspekty relevantně vyhodnotit.

První tři otázky poslední sekce se snaží zjistit, které aspekty jsou pro respondenty průzkumu nejdůležitější při rozhodování o eventuálním vytvoření závazku pravidelného sezónního odběru zeleniny. Respondenti vybírali z nabízeného seznamu připravených aspektů postupně tři pro ně nejdůležitější. Seznam nabízených možností byl s pomocí použité technologie Google forms nastaven na zobrazení v náhodném pořadí, protože fixně definované pořadí nabízených možností by mohlo systematicky ovlivnit výsledky.

Graf 5 Aspekty motivující k závaznému odběru zeleniny



Z Grafu 5 lze vyčíst, že nejčastěji uváděné aspekty, které by spotřebitele motivovaly k vytvoření závazku na pravidelný odběr zeleniny, jsou „čerstvost“, „známý původ“ a „chuť zeleniny“. Tyto aspekty byly nejčastěji uváděny na prvním i druhém místě a dá se tedy předpokládat, že jsou tím, co spotřebitelé obvykle očekávají od nákupu lokální zeleniny a co je pro ně nejdůležitější. Další tři aspekty, kterými jsou „podpora lokální ekonomiky“, „lokálnost zeleniny“ a „Ekologicky udržitelný systém hospodaření“ už nejsou tolik zaměřené na osobní výhody pro zákazníka, ale dalo by se říci, že mají spíše altruistický podtext. U respondentů, kteří vybírali některý z těchto aspektů, se dá předpokládat větší zájem o celý koncept komunitou podporovaného zemědělství. Evidentně jim totiž záleží i na udržitelnosti zemědělství obecně. Do třetí pomyslné skupiny odpovědí můžeme zařadit „cenu“, „rozvoz zeleniny do domácnosti“

a „*donutí nás to k častější konzumaci zeleniny*“. Tyto odpovědi ukazují, že někteří lidé by brali závazek spíše jako praktický přístup pro získávání zeleniny, kdy upřednostňují pohodlnost rozvozu a záleží jim na ceně. Možnost „*netypické druhy zeleniny*“ byla uváděna spíše sporadicky a dá se říci, že buď tato možnost nebyla pro respondenty stěžejní, nebo spíše, že je dnešní nabídka obchodů tak pestrá, že tento aspekt nehraje při motivaci k vytvoření závazku velkou roli. Na závěr musíme zmínit, že zde byl ještě na výběr aspekt „*volnočasové a vzdělávací aktivity na farmě*“, který při možnosti vybrat maximálně tři aspekty neuvedl žádný z respondentů.

Tab. 5 Křížení aspektů s různými otázkami

Aspekty, které jsou pro Vás nejdůležitější pro závazný odběr zeleniny od farmáře?									
Každý respondent byl vyzván k uvedení tří pro něj nejdůležitějších aspektů - výběr z nabízených možností	CELKEM	Věk		Účastnil by se přednášek, workshopů posezení na farmě		Nakupuje v sezóně zeleninu u farmáře alespoň jednou měsíčně		V domácnosti převážně zajišťuje nákup zeleniny	
		15-25	26+	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
Čerstvost zeleniny	60%	65%	57%	59%	61%	59%	60%	58%	64%
Známy původ zeleniny	51%	50%	52%	54%	48%	58%	47%	55%	43%
Chuť zeleniny	51%	63%	45%	44%	63%	43%	56%	46%	62%
Podpora lokální ekonomiky	30%	22%	34%	33%	25%	35%	27%	31%	28%
Lokálnost zeleniny	26%	17%	31%	28%	24%	31%	23%	29%	21%
Ekologicky udržitelný systém hospodaření	24%	20%	26%	29%	15%	32%	18%	28%	15%
Cena	21%	30%	16%	14%	31%	8%	30%	14%	36%
Dovoz zeleniny do domácnosti	18%	10%	22%	17%	19%	16%	19%	18%	17%
Donutí nás to k častější konzumaci zeleniny	13%	15%	13%	17%	7%	14%	13%	15%	9%
Netypické druhy zeleniny	6%	8%	4%	5%	6%	3%	8%	6%	4%

V tab. 5 můžeme porovnávat volbu motivujících aspektů v závislosti na jiných otázkách (kdy tyto otázky byly vždy zakódovány pouze do dvou možností). Velice zajímavým aspektem je cena. Z tabulky je patrné, že cena je důležitější jednak pro věkovou skupinu 15-25 let, kde samozřejmě bude hrát velkou roli nižší příjem této věkové skupiny. Dále ale je cena podstatná spíše pro skupiny, u kterých by se dal předpokládat menší potenciál pro zapojení se do komunitou podporovaného zemědělství. Konkrétně pro respondenty, kteří převážně nákup zeleniny nezajišťují, v sezóně běžně lokální produkci nenakupují a spíše by se neúčastnili různých akcí na farmě. Dále je v tabulce vidět, že s cenou negativně korelují aspekty „*podpora lokální ekonomiky*“, „*lokálnost zeleniny*“ a „*ekologicky udržitelný systém hospodaření*“, které ve všech případech hrají větší roli v případě, že menší procento uvedlo cenu. Z toho můžeme poměrně dobře usuzovat, že pro cílového spotřebitele, který se zaváže k pravidelnému odběru zeleniny, nebude cena na prvním místě.

Následně po této sérii otázek byly respondentům předloženy dotazy související s dalšími parametry jejich potencionálního pravidelného odběru zeleniny od farmáře.

Tab. 6 Přístup k pravidelnému odběru zeleniny od farmáře

Přístup k odběru zeleniny od farmáře		
Proměnná	Hodnota	%
Preferovaná frekvence platby za zeleninu	Jednorázově před sezónou	6%
	Vícekrát (např. jednou měsíčně)	39%
	Týdně	49%
	Jiné - Platba pouze za dodané zboží	4%
	Jiné - Není to pro mě podstatné	2%
Ochota se zapojit do chodu farmy	Určitě ano	15%
	Spíše ano	37%
	Spíše ne	36%
	Určitě ne	13%
Preferovaný způsob odběru	Rozvoz přímo do domácností	53%
	Vyzvednutí na k. místě (ve městě kde bydlíte)	34%
	Vyzvednutí na farmě	14%
Zájem se účastnit akcí na farmě (přednášky, workshopy, posezení)	Určitě ano	16%
	Spíše ano	46%
	Spíše ne	33%
	Určitě ne	4%

V tab. 6 můžeme vidět, že největší procento respondentů by nejraději platilo za zeleninu v týdenních intervalech, což může být pro mnoho rodin příznivější, protože jednorázová splátka by pro jejich rozpočet mohla být příliš vysoká. Poměrně velké procento respondentů by také preferovalo více splátek během sezóny např. v měsíčním intervalu, což by pro farmáře mohlo být optimálnější. 4 % respondentů uvedla, že by zaplatili pouze za dodané zboží. V tomto případě se tedy dá předpokládat, že pro tyto spotřebitele, v případě že by stáli o nákup lokální produkce, by byl vhodnější komerční doručovací systém, či farmářské trhy kde by si mohli nakoupit zboží jednorázově.

Nejvíce preferovaný způsob odběru zeleniny je dovoz přímo do domácnosti, což se dá lehce vysvětlit největší pohodlností této cesty. Ovšem 34 % by si zeleninu rádo vyzvedávalo na nějakém konkrétním místě, což může být způsobeno tím, že v případě, když by farmář zavážel zeleninu jen v jeden konkrétní den, nemusel by se tento termín všem členům hodit. Proto by pro některé zákazníky bylo jednodušší si dodávku přebírat na některém místě, kde by si zboží mohl vyzvednout ve větším časovém intervalu. Samozřejmě by to také ale mohlo souviset se

solidaritou vůči farmáři, který by nemusel jednotlivé domácnosti objíždět osobně a ušetřil by čas tím, že by produkce nechal k vyzvednutí na jednom místě. 14 % respondentů by si pak zeleninu rádo vyzvedlo přímo na farmě.

Ohledně ochoty podílet se na chodu farmy byli reakce spíše rozpačitéjší. Určitě by se zapojilo 15% a 37% by se spíše zapojilo. 49 % by se pak spíše, nebo určitě neúčastnilo. Naopak různých volnočasových aktivit by se 72% určitě nebo spíše účastnilo.

7. Diskuze

Z Literární rešerše vyplývá, že téměř ve všech zemích, kde komunitou podporované zemědělství v nějaké formě funguje, je toto v podstatě odpovědí na intenzivně hospodařící konvenční zemědělství (Feagan et Henderson, 2009), (Schnell, 2007), (Loughridge, 2003). Tento názor do jisté míry potvrzují i odpovědi na motivující aspekty v dotazníkovém průzkumu (zejména pak čerstvost a známý původ potravin, podpora lokální ekonomiky a udržitelný systém hospodaření).

Komunitou podporované zemědělství poskytuje zemědělcům pravidelný příjem a tím je činí nezávislejšími na dotacích, tlaku zemědělské politiky a volného trhu (Schlicht et al., 2012), díky čemuž by tento systém mohl být konkurenceschopnější při koexistenci s konvenčními podniky, které produkují podobný sortiment zboží. Dá se totiž předpokládat, že spotřebitelé nakupující produkci od KPZ podniků budou „věrnější“ svému dodavateli, než při nákupu v klasickém obchodě.

Dotiční podpora je ostatně mnohem více zaměřená na podniky větších velikostí (viz kap. 3.7). Většina příspěvků je totiž limitována plochou (většinou min. 1ha), což podniky hospodařící v systému komunitou podporovaného zemědělství nemusejí vždy mít k dispozici. Mimo jiné se v některých případech KPZ podniky o dotace nežadají nejen pro administrativní náročnost, ale především z přesvědčení, že se dá konkurenceschopně hospodařit i bez dotací.

Asi nejdostupnější pro KPZ je dotace na ekologické zemědělství. Mnohdy také to, že si zemědělec nechá pole certifikovat, může do jisté míry sloužit zároveň jako motivace pro spotřebitele k vytvoření trvalého závazku. Většina KPZ podniků hospodaří podle principů ekologického zemědělství (Lass et al., 2003), a proto by pro ně certifikace neměla znamenat větší potíže. Ostatně ekologické zemědělství by ve své podstatě mělo fungovat jako komunitou podporované zemědělství, kdy zemědělec produkuje potraviny a prodává je na lokálním trhu (distribuce biopotravin do velkých vzdáleností již nepůsobí tak šetrně k životnímu prostředí) pro určitou komunitu spotřebitelů, kteří mají zájem o udržitelné hospodaření. Bohužel v některých případech působí ekologičtí zemědělci tak, že na tento systém hospodaření přešli účelově právě pro pobírání dotací.

Kritici ekologického zemědělství argumentují tím, že tento typ hospodaření může mít nižší výnosy a tudíž by bylo k produkci stejného množství potravin oproti intenzivnímu typu hospodaření potřeba více půdy, což by vedlo k větší míře odlesňování a menší biologické rozmanitosti, což tak podkopává environmentální přínos (Seufert et al., 2012). Naproti tomu,

se ale podle statistik FAO (Food and Agriculture Organization) jedna třetina z celkového množství potravin každoročně vyhodí, zkaží, či jinak znehodnotí. V Evropě a Severní Americe je hmotnost potravinového odpadu 95-115 kg/osobu/rok (Grizzetti et al., 2013). Tyto výsledky poněkud snižují závažnost výše zmíněného tvrzení, že ekologické přístupy v zemědělství jsou neekologické. Spíše by se lidé měli snažit zužitkovat veškeré jídlo. Dá se usuzovat, že při zapojení do komunitou podporovaného zemědělství se lidé díky bližšímu kontaktu s farmářem a systémem produkce obecně, seznámí s náročností výroby potravin a posléze si jich budou i více vážit.

Tegtmeier et Duffy (2005) uvádějí, že studie ohledně komunitou podporovaného zemědělství poukazují na to, že se zákazníci stanou členy farmy hlavně kvůli podpoře místních potravinových systémů a drobných zemědělců a kvůli přístupu k čerstvým produktům z ekologicky udržitelného systému hospodaření, což při porovnání s výsledky dotazníkového průzkumu víceméně odpovídá. KPZ systémům by v současné době také mohl pomoci současný trend zdravé výživy, díky němuž je zapojení se do procesu hospodaření a odebírání lokální produkce v určitých sociálních kruzích v podstatě módní záležitost.

8. Závěr

Komunitou podporované zemědělství má prozatím ve většině zemí, kde se vyskytuje, rostoucí tendence. Zajímavé je, že oproti dalším odvětvím zemědělství není KPZ přímo podporováno dotacemi, a tak tento systém vzniká většinou ze společného zájmu spotřebitelů a producentů (chceme-li aktivních a neaktivních farmářů). Tímto zájmem je myšlena produkce čerstvých potravin s vysokou nutriční hodnotou, udržitelnost hospodaření a u některých spotřebitelů i chuť podílet se na procesu výroby potravin.

Dotazníkový průzkum, který vyplnilo 189 respondentů, zkoumal preference spotřebitelů ohledně nakupování zeleniny. Pozitivní je zjištění významného zájmu spotřebitelů o lokálně pěstovanou zeleninu, který je dobrým předpokladem pro nákup potravin v rámci alternativních potravinových sítí, mezi něž komunitou podporované zemědělství patří. U dotazovaných respondentů byl poměrně značný i zájem o vytvoření závazku pro pravidelný odběr od místního farmáře, což ale může být do jisté míry zapříčiněno výše popisovaným vychýlením vzorku od sociodemografického profilu ČR. Nejčastěji uváděné aspekty motivující respondenty k vytvoření závazku jsou čerstvost, známý původ a chuť zeleniny.

Vzhledem k tomu, že v posledních letech můžeme sledovat poměrně významný zájem spotřebitelů o lokální potraviny vyprodukované v systémech, které mají určitou ekologickou odpovědnost (což do jisté míry potvrzuje i dotazníkové šetření), můžeme usuzovat, že při stávajících preferencích spotřebitelů a podmínkách tržního uspořádání bude i nadále počet podniků podporovaných komunitou stoupat.

9. Seznam Zkratek

ACP: Agriculture contractuelle de proximité

CAWI: Computer Assisted Web Interviewing

CSA: Community supported agriculture

ČSÚ: Český statistický úřad

FAO: Food and Agriculture Organization

GAS: Gruppi di Acquisto Solidale

KPZ: Komunitou podporované zemědělství

LPIS: Land Parcel Identification System

VDJ: Velká dobytčí jednotka

10. Použitá literatura

- Adam, K. L. (2006). Community supported agriculture, ATTRA-National Sustainable Agriculture Information Service.
- Armstrong, D. (2000). "A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development." *Health & place* **6**(4): 319-327.
- Brehm, J. M., Eisenhauer, B. W. (2008). "Motivations for participating in community-supported agriculture and their relationship with community attachment and social capital." *Southern Rural Sociology* **23**(1): 94.
- Brown, A. (2002). "Farmers' market research 1940–2000: An inventory and review." *American journal of alternative agriculture* **17**(04): 167-176.
- Brown, C., Miller, S. (2008). "The impacts of local markets: a review of research on farmers markets and community supported agriculture (CSA)." *American Journal of Agricultural Economics* **90**(5): 1298-1302.
- Brown, E., Dury, S., Holdsworth, M. (2009). "Motivations of consumers that use local, organic fruit and vegetable box schemes in Central England and Southern France." *Appetite* **53**(2): 183-188.
- Brunori, G., Rossi, A., Guidi, F. (2012). "On the new social relations around and beyond food. Analysing consumers' role and action in Gruppi di Acquisto Solidale (Solidarity Purchasing Groups)." *Sociologia Ruralis* **52**(1): 1-30.
- Brunori, G., Rossi, A., Malandrini, V. (2011). "Co-producing transition: Innovation processes in farms adhering to solidarity-based purchase groups (GAS) in Tuscany, Italy." *International Journal of Sociology of Agriculture and food* **18**(1): 28-53.
- Coley, D., Howard, M., Winter, M. (2009). "Local food, food miles and carbon emissions: A comparison of farm shop and mass distribution approaches." *Food policy* **34**(2): 150-155.
- Comps, S., Jean-Jacques, C., Marc, V., Eléonore, H., Philippe, L. (2011). "Local food systems in Walloon Region (Belgium): definition and trends in supply and demand."
- Cone, C. A., Myhre, A. (2000). "Community-supported agriculture: A sustainable alternative to industrial agriculture?" *Human Organization* **59**(2): 187-197.
- Diver, S. (1999). *Biodynamic Farming & Compost Preparation*, ATTRA-National Sustainable Agriculture Information Service.
- Edwards, C. P. (2002). "Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia." *Early Childhood Research & Practice* **4**(1): n1.
- Ernst, M., Woods, T. (2013). "Community supported agriculture (CSA)." Kentucky Cooperative Extension Service, University of Kentucky.
- Feagan, R. (2007). "The place of food: mapping out the 'local' in local food systems." *Progress in human geography* **31**(1): 23-42.
- Feagan, R., Henderson, A. (2009). "Devon Acres CSA: local struggles in a global food system." *Agriculture and Human Values* **26**(3): 203-217.
- Ferris, J., Norman, C., Sempik, J. (2001). "People, land and sustainability: Community gardens and the social dimension of sustainable development." *Social Policy & Administration* **35**(5): 559-568.
- Galt, R., O'Sullivan, L., Beckett, J., Hiner, C. (2012). "Community supported agriculture is thriving in the Central Valley." *California Agriculture* **66**(1): 8-14.

- Galt, R. E. (2013). "The moral economy is a double-edged sword: Explaining farmers' earnings and self-exploitation in community-supported agriculture." *Economic Geography* **89**(4): 341-365.
- Girou, S. (2008). Collective farm shops and AMAP (French CSA) in southwest France. Commitment and delegation on the part of producers and consumers.
- Grasseni, C. (2014). "Seeds of trust. Italy's Gruppi di Acquisto Solidale (Solidarity Purchase Groups)." *Journal of Political Ecology* **21**: 178-192.
- Grizzetti, B., Pretato, U., Lassaletta, L., Billen, G., Garnier, J. (2013). "The contribution of food waste to global and European nitrogen pollution." *Environmental Science & Policy* **33**: 186-195.
- Groh, T., McFadden, S. (1998). *Farms of Tomorrow Revisited*, Steiner Books, ISBN: 9781621511861.
- Guthman, J., Morris, A. W., Allen, P. (2006). "Squaring Farm Security and Food Security in Two Types of Alternative Food Institutions*." *Rural sociology* **71**(4): 662.
- Haines, C. M. (2001). *International women in science: a biographical dictionary to 1950*, Abcclio, ISBN: 1576070905.
- Haldy, H.-M. (2004). Organic food subscription schemes in emerging organic markets: TEI-KEI, CSA and Box-Schemes. Proceedings of the 6th IFAOM-Asia Scientific Conference, Research Institute of Organic Agriculture.
- Harrison, K. L. (2008). "Organic Plus: Regulating Beyond the Current Organic Standards." *Pace Env'tl. L. Rev.* **25**: 211.
- Hayden, J., Buck, D. (2012). "Doing community supported agriculture: Tactile space, affect and effects of membership." *Geoforum* **43**(2): 332-341.
- Hayes, M., Milánkovics, K. (2001). *Community Supported Agriculture (CSA): A Farmers' Manual. How to start up and run a CSA*. Gödöllo, ISBN: 9630082926.
- Heckman, J. (2006). "A history of organic farming: Transitions from Sir Albert Howard's War in the Soil to USDA National Organic Program." *Renewable Agriculture and Food Systems* **21**(03): 143-150.
- Henderson, E., Van En, R. (2007). *Sharing the harvest: a citizen's guide to Community Supported Agriculture*, Chelsea Green Publishing, ISBN: 1603580751.
- Hinrichs, C. C. (2000). "Embeddedness and local food systems: notes on two types of direct agricultural market." *Journal of rural studies* **16**(3): 295-303.
- Hochmal, L. (2016). "Osobní komunikace 11. 3. 2016."
- Chai, H. Q., Sun, J., Cui, X. M. (2014). *Research on Community Supported Agriculture*. Proceedings of the 2014 International Conference on Economic Management and Trade Cooperation. M. Wang. **107**: 244-248, ISBN: 9789462520080.
- Chambers, S., Lobb, A., Butler, L., Harvey, K., Traill, W. B. (2007). "Local, national and imported foods: a qualitative study." *Appetite* **49**(1): 208-213.
- Charles, L. (2011). "Animating community supported agriculture in North East England: Striving for a 'caring practice'." *Journal of rural studies* **27**(4): 362-371.
- Kettnerová (Hilgertová), M. (2016). "Osobní komunikace 10. 3. 2016."
- Kettnerová, M., Valeška, J. (2012). "Komunitou podporované zemědělství." *Zemědělec* **2012**(44): 25-25.
- King, C. A. (2008). "Community resilience and contemporary agri-ecological systems: reconnecting people and food, and people with people." *Systems Research and Behavioral Science* **25**(1): 111-124.

- Kirwan, J. (2004). "Alternative strategies in the UK agro-food system: Interrogating the alterity of farmers' markets." *Sociologia Ruralis* **44**(4): 395-+.
- Kondoh, K. (2015). "The alternative food movement in Japan: Challenges, limits, and resilience of the teikei system." *Agriculture and Human Values* **32**(1): 143-153.
- Lagane, J. (2015). "When students run AMAPs: towards a French model of CSA." *Agriculture and Human Values* **32**(1): 133-141.
- Lamb, G. (1994). "Community supported agriculture." *Threefold Review* **11**: 39-43.
- Lamine, C. (2005). "Settling shared uncertainties: local partnerships between producers and consumers." *Sociologia Ruralis* **45**(4): 324-345.
- Lass, D., Bevis, A., Stevenson, G., Hendrickson, J., Ruhf, K. (2003). "Community Supported Agriculture entering the 21st century: results from the 2001 national survey." Amherst, MA: Dept. of Resource Economics, University of Massachusetts.
- Loughridge, K. B. (2003). "Community supported agriculture (CSA) in the Mid-Atlantic United States: A sociological analysis."
- MacLachlan, J. (2012). *Heartland Foodways : Farmers' Markets of the Heartland*. Baltimore, MD, USA, University of Illinois Press, 9780252094194.
- Mäder, P., Fliessbach, A., Dubois, D., Gunst, L., Fried, P., Niggli, U. (2002). "Soil fertility and biodiversity in organic farming." *Science* **296**(5573): 1694-1697.
- Markussen, M. V., Kulak, M., Smith, L. G., Nemecek, T., Ostergard, H. (2014). "Evaluating the Sustainability of a Small-Scale Low-Input Organic Vegetable Supply System in the United Kingdom." *Sustainability* **6**(4): 1913-1945.
- McCormack, L. A., Laska, M. N., Larson, N. I., Story, M. (2010). "Review of the nutritional implications of farmers' markets and community gardens: a call for evaluation and research efforts." *Journal of the American Dietetic Association* **110**(3): 399-408.
- McFadden, S. 2004. *Community Farms in the 21st Century: Poised for Another Wave of Growth?(the History of Community Supported Agriculture, Part I)*.
- Neuerburg, W., Padel, S. (1994). *Ekologické zemědělství v praxi*. Praha, Agrospoj.
- Nost, E. (2014). "Scaling-up local foods: Commodity practice in community supported agriculture (CSA)." *Journal of rural studies* **34**: 152-160.
- Parker, G. (2005). "Sustainable food? Teikei, Co-operatives and food citizenship in Japan and the UK." The University of Reading, UK.
- Parot, J. (2015?). "Amap, the French CSA Model: Business as usual or Social Movement?" *International Network Urgenci*.
- Paull, J. (2006). "The farm as organism: The foundational idea of organic agriculture." *Elementals: Journal of Bio-Dynamics Tasmania*(80): 14-18.
- Paull, J. (2011a). "Attending the first organic agriculture course: Rudolf Steiner's agriculture course at Koberwitz, 1924." *European Journal of Social Sciences* **21**(1): 64-70.
- Paull, J. (2011b). "Biodynamic agriculture: The journey from Koberwitz to the world, 1924-1938." *Journal of Organic Systems* **6**(1): 27-41.
- Pilley, G. (2001). "A Share in the Harvest-A Feasibility study for community supported agriculture." Bristol: Soil Association.
- Rigby, D., Cáceres, D. (2001). "Organic farming and the sustainability of agricultural systems." *Agricultural systems* **68**(1): 21-40.
- Saltmarsh, J., Meldrum, J., Longhurst, N. (2011). "The impact of community supported agriculture." Bristol: Soil Association.

- Seufert, V., Ramankutty, N., Foley, J. A. (2012). "Comparing the yields of organic and conventional agriculture." *Nature* **485**(7397): 229-232.
- Schlicht, S., Volz, P., Weckenbrock, P., Le Gallic, T. 2012. *Community Supported Agriculture: An overview of characteristics, diffusion and political interaction in France, Germany, Britain and Switzerland.*
- Schnell, S. M. (2007). "FOOD WITH A FARMER'S FACE: COMMUNITY-SUPPORTED AGRICULTURE IN THE UNITED STATES." *Geographical Review* **97**(4): 550-564.
- Schnell, S. M. (2013). "Food miles, local eating, and community supported agriculture: putting local food in its place." *Agriculture and Human Values* **30**(4): 615-628.
- Smaje, C. (2014). "Kings and commoners: Agroecology meets consumer culture." *Journal of Consumer Culture* **14**(3): 365-383.
- Suchá, M. (2014). "Komunitou podporované zemědělství - případová studie KomPot. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií. Praha. 186 s."
- Swanson, P. (2000). "G1419 Community Supported Agriculture." *Historical Materials from University of Nebraska-Lincoln Extension*: 69.
- Šarapatka, B., Niggl, U. (2008). *Zemědělství a krajina: cesty k vzájemnému souladu*, Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN: 8024418851.
- Šarapatka, B., Urban, J. (2006). *Ekologické zemědělství v praxi. Šumperk, PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců*, ISBN: 9788090358300.
- Tegtmeier, E., Duffy, M. 2005. *Community supported agriculture (CSA) in the Midwest United States: A regional characterization.*
- Urban, J., Dvorský, J. (2014). *Základy ekologického zemědělství. Podle nařízení Rady (ES) č. 834/2007 a nařízení Komise (ES) č. 889/2008 s příklady.* Brno: ÚKZÚZ, ISBN: 9788074010989.
- van Bruggen, A. H. C., Gamliel, A., Finckh, M. R. (2016). "Plant disease management in organic farming systems." *Pest Management Science* **72**(1): 30-44.
- Wolf, M. M., Spittler, A., Ahern, J. (2005). "A profile of farmers' market consumers and the perceived advantages of produce sold at farmers' markets." *Journal of Food Distribution Research* **36**(1): 192-201.
- Worden, E. C. (2004). "Grower perspectives in community supported agriculture." *Horttechnology* **14**(3): 322-325.

11. Internetové zdroje

- Geoportál Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půd. Charakteristiky BPEJ [online]. [cit. dne 2016-03-18]. Dostupné z [<http://geoportal.vumop.cz/index.php?projekt=zchbpej&s=mapa>](http://geoportal.vumop.cz/index.php?projekt=zchbpej&s=mapa).
- Internetové stránky KomPot. [online]. [cit. dne 2016-02-12]. Dostupné z [<http://www.kompot.cz/>](http://www.kompot.cz/).
- Internetové stránky Komunitou podporovaného zemědělství. KPZky v ČR. [online]. [cit. dne 2016-01-10]. Dostupné z [<http://www.kpzinfo.cz/kpzky-v-cr/>](http://www.kpzinfo.cz/kpzky-v-cr/).
- Internetové stránky Solidarische landwirtschaft. [online]. [cit. dne 2016-02-26]. Dostupné z [<http://www.solidarische-landwirtschaft.org/de/solawis-finden/solawi-hoefe-initiativen/>](http://www.solidarische-landwirtschaft.org/de/solawis-finden/solawi-hoefe-initiativen/).
- Internetové stránky Svobodného statku na soutoku, o. p. s. [online]. [cit. dne 2016-02-20]. Dostupné z [<http://www.svobodny-statek.cz/bio-dynamicke-zemedelstvi/>](http://www.svobodny-statek.cz/bio-dynamicke-zemedelstvi/).
- Internetový katalog BPEJ. [online]. [cit. dne 2016-03-18]. Dostupné z [<http://bpej.vumop.cz/52511>](http://bpej.vumop.cz/52511).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Jednotná platba na plichu zemědělské půdy. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/jednotna-platba-na-plochu/>](http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/jednotna-platba-na-plochu/).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. M 11 Ekologické zemědělství (EZ). [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/opatreni/m11-ekologicke-zemedelstvi-ez/ >](http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/opatreni/m11-ekologicke-zemedelstvi-ez/).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Odstavec předpisu 79/2007. Sazby dotace. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/hnojiva/legislativa/cross-compliance/100055631.html>](http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/hnojiva/legislativa/cross-compliance/100055631.html).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Podpora na produkci zeleninových druhů s vysokou pracností. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/101870474.html>](http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/101870474.html).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Podpora na produkci zeleninových druhů s velmi vysokou pracností. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/101870473.html >](http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/101870473.html).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Schválené sazby přímých plateb pro rok 2015. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/schvalene-sazby-primych-plateb-pro-rok.html>](http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/schvalene-sazby-primych-plateb-pro-rok.html).
- Internetový portál Ministerstva zemědělství. Úplné znění zákona o ekologickém zemědělství s komentářem. [online]. [cit. dne 2016-02-19]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/file/324879/Zakon_1.pdf>](http://eagri.cz/public/web/file/324879/Zakon_1.pdf).
- Ročenka 2014 Ekologické zemědělství v České Republice. [online]. [cit. dne 2016-03-12]. Dostupné z [<http://eagri.cz/public/web/file/434549/Roc_enka_EZ_2014_net.pdf>](http://eagri.cz/public/web/file/434549/Roc_enka_EZ_2014_net.pdf)

- Situační a výhledová zpráva: zelenina (2015). [online]. [cit. dne 2016-03-12]. Dostupné z http://eagri.cz/public/web/file/437276/SVZ_Zelenina_12_2015.pdf.
- Soil Association. An action manual for Community supported Agriculture. [online]. [cit. dne 2016-02-19]. dostupné z: <http://www.soilassociation.org/LinkClick.aspx?fileticket=ak3jUihtwrE%3D&tabid=24>.
- Státní zemědělský intervenční fond. Platba na zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (Greening). [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fzpravy%2Fplatby_na_zaklade_jz%2Fsaps%2Fgreening%2F1457510247949.pdf.
- Státní zemědělský intervenční fond. Podpora na produkci zeleninových druhů s vysokou pracností. [online]. [cit. dne 2016-04-02]. Dostupné z https://www.szif.cz/cs/zele_vp.

12. Příloha

Dotazník: perspektivy zemědělství podporovaného komunitou (zelenina)

Sociodemografické charakteristiky

1. Jste:
 - a. Muž
 - b. Žena
2. Věková kategorie
 - a. 15-25 let
 - b. 26-35 let
 - c. 36-45 let
 - d. 46-55 let
 - e. 56-65 let
 - f. 66 a více let
3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání
 - a. ZŠ
 - b. SOU (vyučen/a)
 - c. Maturita
 - d. VOŠ (DiS.), VŠ (Bc.)
 - e. VŠ (Mgr., Ing. A vyšší)
4. Jaký je čistý měsíční příjem Vaší Domácnosti?
 - a. Nechci uvádět
 - b. Do 20 000 Kč
 - c. 20 000 – 40 000 Kč
 - d. 40 000 – 60 000 Kč
 - e. Nad 60 000 Kč
5. Počet členů Vaší domácnosti
 - a. 1
 - b. 2
 - c. 3
 - d. 4
 - e. 5
 - f. 6
 - g. 7
 - h. 8 a více
6. Kolik dětí ve věku do 15 let žije ve Vaší domácnosti?
 - a. 0
 - b. 1
 - c. 2
 - d. 3 a více

Nakupování zeleniny v domácnosti

7. Jak často nakupujete ve Vaší domácnosti zeleninu?
 - a. Více než dvakrát týdně
 - b. Dvakrát týdně
 - c. Jedenkrát týdně
 - d. Méně než jedenkrát týdně
8. Kdo ve Vaší domácnosti obstarává nákup zeleniny?

- a. Téměř vždy já
 - b. Převážně já
 - c. Převážně někdo jiný
 - d. Téměř vždy někdo jiný
9. Kde všude a jak často nakupujete zeleninu mimo hlavní sezónu (listopad – duben)
(u každé odpovědi je 5 možností: denně nebo několikrát týdně, alespoň jednou týdně, alespoň jednou měsíčně, méně často, nikdy)
- a. Hypermarket/supermarket
 - b. Maloobchod (smíšené zboží)
 - c. Specializovaný maloobchod (ovoce-zelenina)
 - d. Farmářské trhy/stánkový prodej
 - e. Nákup na farmě/zeleninové bedýnky
10. Kde všude a jak často nakupujete zeleninu během hlavní sezóny (květen - říjen)
(u každé odpovědi je 5 možností: denně nebo několikrát týdně, alespoň jednou týdně, alespoň jednou měsíčně, méně často, nikdy)
- a. Hypermarket/supermarket
 - b. Maloobchod (smíšené zboží)
 - c. Specializovaný maloobchod (ovoce-zelenina)
 - d. Farmářské trhy/stánkový prodej
 - e. Nákup na farmě/zeleninové bedýnky
11. Upřednostňujete zeleninu, která byla vypěstována ve Vašem okolí?
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
12. Kdybyste měli možnost odebírat zeleninu od lokálního farmáře, byli byste ochotni se zavázat k pravidelnému sezónnímu odběru? (např. odběr jednou týdně)
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne (v případě této odpovědi se dotazník ukončí)

Pravidelný odběr zeleniny od místního farmáře

13. Vyberte nejdůležitější aspekt, který by vás motivovat k vytvoření závazku na pravidelný odběr s místním farmářem
(odpovědi se zobrazovali v náhodném pořadí)
- a. Známý původ zeleniny
 - b. Lokálnost zeleniny
 - c. Čerstvost zeleniny
 - d. Chuť zeleniny
 - e. Podpora lokální ekonomiky
 - f. Cena
 - g. Dovoz zeleniny do domácnosti
 - h. Donutí nás to k častější konzumaci zeleniny
 - i. Ekologicky udržitelný systém hospodaření
 - j. Netypické druhy zeleniny
 - k. Vzdělávací/volnočasové aktivity na farmě
14. Druhý nejdůležitější aspekt
otázka jinak totožná s prvním aspektem
15. Třetí nejdůležitější aspekt

otázka jinak totožná s prvním aspektem

16. Jakým způsobem byste nejraději zeleninu hradili, pokud byste se zavázali k odběru?
 - a. Jednorázová splátka před sezónou
 - b. Více splátek během sezóny (např. jednou měsíčně)
 - c. Rozložit splátky během všech týdnů sezóny (týdenní poplatek)
 - d. Jinak:
17. V případě, že byste se zapojili do komunity odebírající zeleninu od místního farmáře, byly byste ochotní se příležitostně podílet na chodu farmy? (např. vybírání brambor, sklizeň cibule)
 - a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
18. Jakým způsobem byste nejraději zeleninu přebírali?
 - a. Vyzvednutí na farmě
 - b. Vyzvednutí na nějakém konkrétním místě (např. nějaký podnik ve vašem městě)
 - c. Rozvoz přímo do domácnosti
 - d. Jinak:
19. Účastnili byste se na farmě různých volnočasových/vzdělávacích aktivit? (např. přednášky, workshopy, posezení)
 - a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne